

NR 7/2023

ISSN 1731-030X

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

CURRENDA

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

Miesięcznik

KOMITET REDAKCYJNY:

REDAKTOR NACZELNY

Prof. dr hab. Sławomir Cieślak

REDAKTORZY TEMATYCZNI

Prof. dr hab. Janusz Jankowski – prawo postępowania egzekucyjnego

Dr Tomasz Banach – prawo dotyczące ustroju samorządu komorniczego

REDAKTORKA PROWADZĄCA I JĘZYKOWA

Mgr Magdalena Ruzicka – język polski

SEKRETARZ REDAKCJI

Mgr Magdalena Ruzicka

RADA NAUKOWA

PRZEWODNICZĄCY

Prof. dr hab. Janusz Jankowski

CZŁONKOWIE

Dr Tomasz Banach

Dr Anna Barańska

Dr Elena Borisova

Prof. dr Laura Ervo

Prof. dr hab. Svetlana Fursa

Prof. dr Yevhen Fursa

Prof. Viktória Harsági

Prof. dr hab. Andrzej Jakubecki

Prof. dr Johann Kindl

Prof. UŁ dr hab. Michał Krakowiak

Dr Rafał Łyszczek

Prof. dr hab. Vytautas Nekrošius

Prof. Joan Picó i Junoy

Prof. dr Álvaro Pérez Ragone

Prof. Ricardo Sichel

Dr John Sorabji

Dr Mariusz Sorysz

Dr hab. Dmitriy Toumanov

Dr hab. Vladimir Yarkov

LISTA RECENZENTÓW CZASOPISMA

Prof. Natalie Fricero

Prof. UW r dr hab. Izabella Gil

Prof. ASzWoj dr hab. Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Prof. UAM dr hab. Andrzej Jarocho

Prof. UR dr hab. Anna Kościółek

Prof. UG dr hab. Anna Machnikowska

Prof. dr hab. Elwira Marszałkowska-Krzes

Zgodnie z wykazem MEiN z dnia 1.12.2021 r. dotyczącym czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych PPE znajduje się na liście czasopism punktowych z wynikiem 20 punktów.

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja drukowana.

Redakcja nie zwraca niezamówionych tekstów oraz zastrzega sobie prawo do skracania tekstów. Uprzejmie informujemy, że przesłanie tekstu artykułu czy opracowania na adres redakcji wiąże się ze zgodą na jego ewentualne opublikowanie na łamach czasopisma i przeniesieniem na wydawnictwo przysługujących do niego praw autorskich. W przypadku zaistnienia okoliczności uniemożliwiających przeniesienie praw autorskich do tekstu na wydawcę, autor zobowiązany jest niezwłocznie powiadomić o tym fakcie redakcję. Redakcja zastrzega sobie także prawo do dokonywania w nadesłanych tekstach skrótów, poprawek stylistycznych, językowych i interpunkcyjnych, wprowadzania śródtytułów, a także innych zmian, niemających jednak wpływu na ich zawartość merytoryczną. Tezy zawarte w artykułach stanowią wyraz poglądów autorów i nie muszą odzwierciedlać poglądów Redakcji.

Nakład 450 egz.

Sopot 2023

© Copyright by

Currenda Spółka z o.o.

ISSN 1731-030X

Currenda Sp. z o.o.

al. Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

e-mail redakcji: ppe@currenda.pl

Sekretarz redakcji: Magdalena Ruzicka

Kontakt mailowy do red. prowadzącego: magdalena.ruzicka@currenda.pl

tel.: 664 962 310; 58 550 38 75

www.sklep.currenda.pl; www.czytelnia.currenda.pl

www.przegladprawaegzekucyjnego.pl

W NUMERZE:

ARTYKUŁY

- 7 **Digital Transformation of Enforcement Procedures of Court Decisions and the Search for Efficiency**
Transformacja cyfrowa decyzji sądowych
w postępowaniu egzekucyjnym i dążenie do skuteczności
Neringa Gaubienė PhD, Faculty of Law, Vilnius University, Lithuania
- 37 **Analiza uprawnień i wzajemnej relacji organów nadzorczych nad komornikiem sądowym oraz charakter jego odpowiedzialności dyscyplinarnej – zarys problemu**
Analysis of Rights and Mutual Relations of Authorities Supervising a Court Bailiff and the Character of a Court Bailiff's Disciplinary Liability – Outline of the Problem
Jakub Bródka, student IV roku prawa na WPiA Uniwersytetu Gdańskiego

KOMENTARZE

- 69 **Wyłączenie sędziego, reprezentacja strony oraz pełnomocnictwo procesowe. Komentarz do art. 53¹ k.p.c., 68 k.p.c. i 87 k.p.c. zmodyfikowanych ustawą z dnia 9 marca 2023 r.**
Excluding a Judge, Representing a Party and Appointing a Representative ad Litem.
Comments on Articles 53¹, 68 and 87 of the Civil Procedural Code, as Amended by the Act of 9 March 2023
dr hab. Ireneusz Kunicki, prof. UŁ, Katedra Postępowania Cywilnego II WPiA Uniwersytetu Łódzkiego

**87 Głos w dyskusji dotyczącej zagadnienia,
czy śmierć dłużnika stanowi wypadek oczywiście
niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego**

A Voice in the Discussion Concerning an Issue Whether
the Debtor's Death is an Example of an Obviously
Aimless Initiation of Enforcement Procedures

*dr hab. Monika Michalska-Marciniak, prof. UŁ, Katedra Postępowania
Cywilnego II WPiA Uniwersytetu Łódzkiego, sędzia Sądu Apelacyjnego w Łodzi*

SUMMARY **Digital Transformation of Enforcement Procedures of Court Decisions and the Search for Efficiency**

Efficiency in the enforcement proceedings may be considered as a cornerstone element which allows us to maintain justice and order in society. This is particularly true of the rapid digitization of various areas of law, including the enforcement proceedings, where new technologies and online platforms have provided new opportunities not to fulfill one's obligations and otherwise promote the pursuit of benefits in illegal ways. This article examines the impact of digitization on the enforcement proceedings and reviews the directions of regulation of the digital enforcement proceedings, with an emphasis laid on the regulation proposed in the "Global Code of Digital Enforcement" adopted by the International Union of Bailiffs and Judicial Officers (UIJH), and the "Principles of Digital Assets and Private Law" specified by the International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT). The article also analyzes the issue of the enforcement of court decisions in the digital field and provides recommendations for the successful transition of the enforcement proceedings to the digital enforcement proceedings. The Lithuanian enforcement proceedings can be considered advanced and modern due to the already implemented digital technologies, therefore, this article analyzes in detail the digital readiness of this stage of the civil process.

Keywords: *digital enforcement, digital enforcement proceedings, efficiency of the enforcement proceedings*

STRESZCZENIE **Transformacja cyfrowa decyzji sądowych w postępowaniu egzekucyjnym i dążenie do skuteczności**

Skuteczność w postępowaniu egzekucyjnym można traktować jako kamień węgielny pozwalający nam utrzymać sprawiedliwość i porządek w społeczeństwie. Dotyczy to w szczególności szybkiej cyfryzacji różnych obszarów prawa, w tym postępowania egzekucyjnego, gdzie nowe technologie i platformy internetowe stwarzają nowe możliwości niewykonywania zobowiązań oraz promują nielegalne osiąganie korzyści. W niniejszym artykule zbadano wpływ cyfryzacji na postępowanie egzekucyjne, a także dokonano przeglądu kierunków uregulowań

w tym zakresie ze szczególnym uwzględnieniem przepisów zaproponowanych w „Globalnym kodeksie egzekucji cyfrowej” przyjętym przez Międzynarodowy Związek Komorników i Urzędników Sądowych (UIJH), a także „Zasad dotyczących zasobów cyfrowych i prawa prywatnego”, określonych przez Międzynarodowy Instytut Unifikacji Prawa Prywatnego (UNIDROIT). W artykule przeanalizowano także kwestię egzekwowania decyzji sądowych w obszarze cyfrowym i przedstawiono rekomendacje dotyczące udanego przejścia egzekucji tradycyjnej do egzekucji cyfrowej. Postępowanie egzekucyjne na Litwie można uznać za zaawansowane i nowoczesne ze względu na wdrożone technologie cyfrowe, dlatego też w artykule szczegółowo przeanalizowano przygotowanie cyfrowe tego etapu postępowania cywilnego.

Słowa kluczowe: *egzekucja cyfrowa, cyfrowe postępowanie egzekucyjne, sprawność postępowania egzekucyjnego*

Digital Transformation of Enforcement Procedures of Court Decisions and the Search for Efficiency¹

1. Introduction

The digital age has led to unprecedented changes in communication. Most communication has been transferred to the digital space, which has also significantly changed the business environment. Not only have new opportunities occurred, but also inevitable challenges. Our world is continuously becoming more hybrid than it has ever been², making the online environment our first and sometimes the only space of interaction³. The interaction between the law and digital technology is a rapidly evolving field with a complex relationship between legal principles and technological advances. With the emerging role of digital technologies such as artificial intelligence, blockchains and the Internet of Things, the legal landscape is forced to continuously adapt to

¹ This article is prepared as part of a research project that received funding from the European Social Fund (project No 09.3.3-LMT-K-712-19-0096 under a grant agreement with the Research Council of Lithuania (LMTLT)).

² Access Management of Digital Assets. Sjef van Erp European Property Law Journal <https://doi.org/10.1515/eplj-2019-0013>.

³ European Declaration on Digital Rights and Principles. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/european-declaration-digital-rights-and-principles>.

new challenges and opportunities. The changes caused by digitization encourage the creation of compensatory mechanisms based on scientific research into the factors determining these processes and process management tools.

Over the last decade, significant transformations⁴ in the enforcement procedures of court decisions have been observed. In the digital age, a very large proportion of assets exists in digital form, and many transactions are also carried out electronically. Previously, there were clear categories of assets for the enforcement of court decisions. If the location of the property was known, there were clear procedures on how to satisfy the creditor's claims. In the digital age, managing enforcement documents has become more complex as assets can easily be moved across borders and hidden in the digital space. Addressing the new challenges of the digital environment (for example, recovery enforcement on digital assets⁵) has rendered traditional enforcement methods inadequate.

Despite digital developments around the world, the COVID-19 pandemic has revealed significant gaps in the implementation of justice, including the enforcement system, where digitization is absent or insufficient to work effectively when face-to-face is not possible⁶. This situation highlighted the need to digitize the enforcement proceedings.

This article primarily aims to investigate the impact of digitization on the enforcement procedure and review the directions of regulation of the digital execution process and evaluate further trends related to the use of digital technologies in the execution process (to make this stage of the civil process more efficient and adapted to the challenges of modern technologies). The enforcement of court decisions in the

⁴ M. Velicogna, G. Lupo, *From Drafting Common Rules to Implementing Electronic European Civil Procedures: The Rise of e-codex*, From Common Rules to Best Practices in European Civil Procedure (pp. 181–212). doi: 10.5771/9783845285214-181.

⁵ Access Management of Digital Assets. Sjef van Erp European Property Law Journal <https://doi.org/10.1515/eplj-2019-0013>.

⁶ <https://www.ebrd.com/documents/ogc/law-in-transition-2022-enforcement-of-court-decisions-pdf.pdf&cd=2&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>

digital domain presents new challenges that may make it more difficult to ensure the effective and fair enforcement of court decisions, therefore, this article aims to provide an overview of those potential challenges. After assessing the regulatory trends of the digital enforcement proceedings, this article aims to provide recommendations for the successful transition of the enforcement proceedings to a digital enforcement proceedings. The article also presents the level of digitization of the enforcement proceedings in Lithuania by analysing in detail the digital readiness of this stage of the civil process.

In the field of law, there have been isolated attempts to explore the implications of the digitization of the enforcement proceedings, with a focus on the analysis of categories of digital assets⁷ and issues related to data protection⁸. The legal doctrine on issues of the enforcement of court decisions is not abundant as mostly the civil process and its separate institutions are examined; however, the process of enforcing decisions, as the final stage of the civil process, remains aside⁹. The most prominent researchers who are involved in examining the impact of digitization on issues related to the enforcement proceedings are Professor Sjef van Erp from Maastricht University, who has made a significant

⁷ For example: A. Schmidt, *Virtual Assets: Compelling a new Anti-money Laundering and Counter-terrorism Financing Regulatory model*, International Journal of Law and Information Technology, Volume 29, Issue 4, Winter 2021, Pages 332–363, <https://doi.org/10.1093/ijlit/eaac001>; N. Banta (2017), *Property Interests in Digital Assets: The Rise of Digital Feudalism*, Cardozo Law Review 1099; A.A. Kud (2019), *Substantiation of the Term “Digital Asset”: Economic and Legal Aspects*, International Journal of Education and Science, 2(1), 41–52. doi:10.26697/ijes.2019.1.06.

⁸ For example: J. Shurson, *Data protection and law enforcement access to digital evidence: resolving the reciprocal conflicts between EU and US law*, International Journal of Law and Information Technology, Volume 28, Issue 2, Summer 2020, Pages 167–184, <https://doi.org/10.1093/ijlit/eaac011>

⁹ For example: individual issues of the enforcement proceedings in Lithuania are discussed in various articles and monographs by Lithuanian proceduralists (V. Višinskis, E. Stauskienė, S. Vėlyvis, I. Žalėnienė, R. Simaitis, D. Ambrasienė, etc.). Unfortunately, these publications were published quite a long time ago, and the presented studies are fundamentally different from the topic of this project. There are several works by Vilnius University Faculty of Law doctoral students (Dr. Goda Strikaitė-Latušinskaja, Dr. Eimantas Kadyš, Dr. Ineta Breskienė) which analyze the relationship between artificial intelligence and certain institutes of private law, but none of them deals with the subject of court decision enforcement in more detail.

contribution to the creation of the Global Digital Enforcement Code¹⁰, and prof. Leiden and Professor Matthias Haentjens from Leiden University, who belong to the working group on Digital Assets and Private Law, the group that has developed the project of the Principles of Digital Assets and Private Law¹¹. This article reviews the mentioned documents and the directions of the digital enforcement proceedings established in them.

The aim of making the enforcement proceedings more efficient and adapting it to the challenges created by globalization and digitization is a task for the entire legal community. There are no comprehensive studies which analyse the use of digital technologies in the process of enforcing court decisions in an attempt to make this stage of the civil process more efficient. That is why the scientific evaluation of new technologies, the drawing of guidelines for their specificity and application, and the creation of new legal practice standards have become particularly important tasks for modern legal science.

2. Digitization as a tool for an effective system of enforcement of court decisions and the efficiency of the enforcement proceedings

Digital technologies are gradually penetrating many areas of society, their potential seems to be unlimited. States invest a lot in the digitization of their justice systems, and national courts and other entities operating in the field of justice implementation must adapt to such a paradigm. The use of new technologies can facilitate the resolution of cross-border disputes, because then the implementation of justice is faster, more accessible, and more effective. Modern technology eliminates the distance between courts and litigants through online hearings and proceedings. Digitization also facilitates cross-border judicial

¹⁰ <https://www.uihj.com/2021/12/08/official-presentation-of-the-global-code-on-digital-enforcement/>

¹¹ <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2023/01/Draft-Principles-and-Commentary-Public-Consultation.pdf>

cooperation, primarily by dematerializing the circulation of procedural documents between courts, legal professionals, and litigants. The trend that digitization has no borders is perfectly illustrated by the new version of the Evidence Collection Regulation in the European Union (hereinafter – EU¹²), it is one of the axioms of the modernization of the European judicial space in civil cases.

The adoption of a court decision is not a self-serving task. A person who defends his/her violated rights does not need a court decision which only declares their violation or only the discovery of this violation, but they need a real defense of their rights. This can only be ensured by an effective system of enforcement of court decisions. The efficiency of the enforcement of court decisions shows the level of the entire system of protection of violated rights¹³.

An effective digital enforcement proceedings is possible only from a few perspectives. Despite the challenges of the digital age, there are many tools and solutions available to help enforce court decisions. With new technologies and dispute resolution methods, legal systems can better adapt to the changing needs of a rapidly evolving digital world. Therefore, the use of digital technologies such as artificial intelligence or blockchains in the enforcement proceedings no longer sounds like a utopia, but a new reality. For example, when using large amounts of data, artificial intelligence technology can evaluate various patterns, reveal repetitions and relationships and even make probabilistic predictions¹⁴, therefore, it can be used to improve the efficiency of the enforcement proceedings in detecting the debtor's hidden assets. Both the possible limitations of technology and the uncertainty regarding the validity of answers generated by artificial intelligence raise the question of

¹² Regulation (EU) 2020/1783 of 25 November 2020 of the European Parliament and the Council on the cooperation of Member States' courts in gathering evidence in civil or commercial cases (gathering of evidence) (new version).

¹³ Višinskis V., *Vykdymo procesas Lietuvoje: esama padėtis ir reformavimo kryptys*, Jurisprudencija, 2002, t. 28(20), 202–211.

¹⁴ D. Stevenson, J. Nicholas, J. Wagoner (2015), *Bargaining in the Shadow of Big Data*. Florida Law Review, 67, 5, 1337–1399.

what safeguards must be applied when using such artificial intelligence systems¹⁵? It must be kept in mind that the progress of digital technologies can offer various forms of solutions, thus the digital execution process can also be understood as the automation of certain processes (for example, electronic enforcement files¹⁶ used in Lithuania, the selection of bailiffs, etc.).

In order to solve such emerging challenges, the search for innovative solutions is taking place all over the world. New technologies and tools are being analyzed and implemented to improve the execution of court decisions.

First, with the help of digital technologies, it is possible to assess the borrower's solvency and actively react to its decline. In other words, digital technology could be used to assess a borrower's potential to become insolvent.

It also aims to investigate whether blockchain technology enables automatic enforcement actions, and debt recovery from digital assets (for example, cryptocurrencies) could become a common rule in the complex cross-border enforcement proceedings¹⁷. In this case, the recovery would take place regardless of borders and without the intervention of a foreign court. There is hope that in the future, cryptocurrency decisions can be made directly and automatically on the blockchain.

Second, the emergence of the category of digital assets has rendered the usual steps in the enforcement proceedings insufficient or even irrelevant to enforce recovery actions against such assets. Inability or lack of knowledge to execute recovery from digital assets should not become a reason not to try to fulfill a court decision and a creditor's requirements. Thus, adapting the execution process to the changed digital reality is not only necessary, but also inevitable.

¹⁵ Legal AI Systems in the EU's proposed Artificial Intelligence Act: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020PC0103>

¹⁶ <https://www.antstoliai.lt/vbp/publica>

¹⁷ Z.E. Low, *Commentary, Execution of Judgements on the Blockchain-A Practical Legal Commentary*, Harv. J.L. & Tech. Dig. (2021).

Third, the global health crisis of COVID-19 has revealed that the latest technologies can become a significant tool for taking action when face-to-face human contact is limited or impossible¹⁸. The implementation of justice must be ensured regardless of the situation, and restrictions cannot violate basic human rights. Thus, a digital enforcement proceedings is the most appropriate response to the problems that arise, but it is very important to mention that European values should be respected online just as much as offline¹⁹.

Fourth, the enforcement proceedings is strongly affected by digitization through other areas, such as digitized information in registers, or the transmission of electronic documents. In this case, the level of digital competence of the entities involved in the execution process is important. It is important that advances in science and digital technology reach a generation of lawyers who are ready to accept and understand them. Due to digital changes and the challenges associated with them, bailiffs will also have to change. Entities participating in the enforcement of the court decision will have to improve their professional skills, learn to use new digital technologies, properly formulate tasks and be able to interpret the results provided by artificial intelligence technology²⁰.

3. Challenges of the digital enforcement proceedings

Carrying out enforcement actions in reference to enforcement against digital assets is very complicated. The use of digital technologies is accelerating, and many legal disputes are becoming global, therefore, the enforcement of court decisions that transcend national borders requires

¹⁸ L. Breydo, *Legal Sector's Tech-Enabled COVID-19 Adaptation: Distinct Challenges, Unparalleled Long-Term Opportunities for Dynamic Digital Transformation* (January 13, 2021), The SciTech Lawyer 2021, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3983294>

¹⁹ European Declaration on Digital Rights and Principles. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/european-declaration-digital-rights-and-principles>.

²⁰ Legal AI Systems in the EU's proposed Artificial Intelligence Act <https://eur-ws.org/Vol-2888/paper8.pdf>

cooperation between different jurisdictions and law enforcement officials, as well as the need for a strong focus on data protection and privacy issues.

In terms of digital changes, the enforcement of court decisions in the digital age may also present unique challenges²¹ compared to traditional enforcement methods. Here are some possible considerations for the enforcement of decisions in the digital reality. One of the key issues in enforcing cross-border court decisions in the digital age is jurisdiction²². Different countries may have different legal regulations and approaches to the enforcement of decisions, thus it can be difficult to determine which jurisdiction is assigned to enforce a particular decision. In addition, the use of digital technologies can complicate jurisdictional issues. The virtual world connects people from all over the world and individuals can conduct online activities in several jurisdictions at the same time, so it can be unclear which legal regulation applies to a particular situation. Accordingly, there is a need to review jurisdictional rules in an attempt to establish a more consistent and predictable legal framework for cross-border enforcement.

When it comes to enforcing decisions in the digital space, equally important technical challenges may emerge. For example, it may be unclear how to confiscate assets in digital form, or how to safekeep and store these assets. Or it may be unclear how to enforce court decisions against people who operate anonymously or under pseudonyms in the digital space. The recognition of digital assets is another challenge that creates problems in recovery – in the digital space, assets are intangible (for example, cryptocurrencies), thus different legal systems may have to establish procedures for recognizing and valuing these assets. Moreover, traditional enforcement mechanisms and procedures may

²¹ You can read more about the legal challenges of digital technologies, for example: J. Oster, *Code is Code and Law is Law—the Law of Digitalization and the Digitalization of Law*, International Journal of Law and Information Technology, 2021, 29, 101–117, doi: 10.1093/ijlit/eaab004.

²² R.S. Shaw, *There is no Silver Bullet: Solutions to Internet Jurisdiction*, International Journal of Law and Information Technology, Volume 25, Issue 4, Winter 2017, Pages 283–308, <https://doi.org/10.1093/ijlit/eaax017>

become inadequate. For example, enforcement by bailiffs may not be effective in a digital reality where digital assets are controlled by other entities. New enforcement mechanisms may need to be developed to ensure the enforcement of court decisions.

Another challenge is data protection and privacy. To comply with court decisions, personal data will have to be accessed and processed, therefore there will be problems with data protection and privacy. Different jurisdictions may have different legal frameworks for the protection of personal data, so ensuring compliance is likely to be difficult. In order to improve law enforcement access to electronic data and evidence on a cross-border scale, the need for “cross-border access to data reform”²³ has already been discussed.

Future efforts will likely focus on developing more robust privacy-enhancing technologies and legal frameworks that harmonize the needs of law enforcement with the privacy rights of individuals.

Digital technologies and online platforms are continuously evolving, which means that enforcement assurance efforts must be adaptable to respond to changing circumstances. Law enforcement agencies and other stakeholders should be prepared to adjust their strategies and tactics in response to emerging threats. Digital enforcement may require specialized technological expertise to track and enforce court orders against individuals or organizations operating online. In turn, enforcement entities should have the necessary tools and knowledge to effectively enforce court decisions in the digital domain.

A range of legal, technical and policy issues²⁴ need to be addressed in order to enforce cross-border court decisions in the digital space.

²³ H.H. Abraha, *Law enforcement access to electronic evidence across borders: mapping policy approaches and emerging reform initiatives*, International Journal of Law and Information Technology, Volume 29, Issue 2, Summer 2021, Pages 118–153, <https://doi.org/10.1093/ijlit/eaab001>

²⁴ You can read more about the current technical, political and legal fragmentation here: G. Gregorio, R. Radu, *Digital Constitutionalism in the New Era of Internet Governance*, International Journal of Law and Information Technology, Volume 30, Issue 1, Spring 2022, Pages 68–87, <https://doi.org/10.1093/ijlit/eaac004>

Through a collaborative and proactive approach, stakeholders can work together to develop effective and sustainable solutions for the enforcement of decisions at the cross-border level.

Those mentioned and other challenges must be assessed in the development of the regulation of the digital enforcement proceedings. Only by ensuring effective and fair enforcement of court decisions in the digital realm will the goals of the enforcement proceedings in the new digital reality be achieved.

4. Standards set by international organizations as a way to regulate the digital enforcement proceedings

Until recently, the process of enforcing court decisions was not widely regulated by international law nor standardized by international organizations, but the development of digitization has stimulated such interest at the global and regional level. In line with the growing interest, work on enforcement has begun.

In response to the regulatory “vacuum” of the enforcement proceedings, various international organizations have initiated research and envisioned a digital transformation of the enforcement proceedings in their activities. One of the main initiatives is the adoption of the “Global Digital Enforcement proceedings Code”²⁵ by the International Union of Bailiffs and Judicial Officers (UIJH), and the publication of the Principles of Digital Assets and Private Law by the International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT).

The European Bank for Reconstruction and Development also emphasized the importance of digital technologies in the enforcement proceedings²⁶. A positive investment climate gives confidence to business entities when they can defend their legitimate interests in court

²⁵ <https://www.uihj.com/2021/12/08/official-presentation-of-the-global-code-on-digital-enforcement/>

²⁶ <file:///Users/neringagaubiene/Downloads/law-in-transition-2022-english.pdf>

and are sure of the successful enforcement of court decisions. The lack of effective enforcement mechanisms is detrimental to the investment climate and the principle of the rule of law, and discourages local and foreign investment²⁷. It should be noted that issues of the digitization of the enforcement proceedings are among the strategic directions of the European Bank for Reconstruction and Development until 2025.

The effective enforcement of binding court decisions is a key element of the rule of law and a key requirement for the functioning of justice in Europe²⁸. Digital transformation is one of the key elements of the EU's economic development and strategic independence. The Communication of the European Commission of 9 March 2021 "The 2030 Policy Programme: "The Path to Europe's Digital Decade" delivered digitally a vision of a transformed Europe 2030, based on European values, including the digital transformation of the justice sector.

The COVID-19 pandemic has undoubtedly shown that digital development in Europe could be a real opportunity to improve cross-border judicial cooperation, which is why the European Commission is promoting national reforms in this area. According to the European Commission²⁹, the use of new technologies is a more effective way to promote exchanges between competent institutions in the field of mutual legal assistance. However, the legal validity and admissibility and the applicable law of electronic documents remain very relevant. The most effective way to solve these problems would be to standardize the dissemination of electronic documents between the courts of the EU member states, thus making cross-border proceedings more predictable.

The EU has updated the regulation on the service³⁰ of documents to establish a safe and standard procedure for the service of judicial and

²⁷ <file:///Users/neringagaubiene/Downloads/law-in-transition-2022-english.pdf>

²⁸ EU Enforcement atlas. <https://www.enforcementatlas.eu/wp-content/uploads/2021/07/d12-updates-of-national-information-phase-2.pdf>

²⁹ <https://www.e-codex.eu/projects>

³⁰ Regulation (EU) 2020/1784 of 25 November 2020 of the European Parliament and of the Council on the service of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters (service of documents) in the Member States (recast).

extrajudicial documents. The main change in this regulation is related to the transfer of documents, requests, confirmations, and other types of notifications to be served. As of 1 July 2022, the institutions of Member States must use a decentralized information technology system with due respect for fundamental rights and freedoms. The regulation specifies a uniform example of a decentralized information technology system – the e-CODEX system. The regulation also establishes an important aspect related to the legal validity of electronic documents. The regulation establishes that it is not possible to refuse to recognize the legal force of documents transmitted by the information technology system nor to consider documents inadmissible as evidence in court proceedings only because they are electronic. Although the regulation is a universally and directly applicable legal act, the entire text of which is binding, the regulation in question assigns certain obligations to Member States in relation to its implementation. For example, the Lithuanian Chamber of Bailiffs is an institution competent to accept requests from other member states for the service of documents. It also organizes and coordinates the delivery of documents and their transfer to bailiffs and provides help in determining the address. The Chamber of Bailiffs of Lithuania has the right to receive data from state registers, free of charge, necessary to perform this function.

6. A Global Code of the Enforcement of Digital Assets as a way to encourage effective cross-national enforcement cooperation

In line with the principle of the rule of law, it is natural that the procedures for the enforcement of a court decision must be efficient and fair. The right to enforce a court decision, regardless of which state court issued the court decision, is a key indicator of human-centered and sustainable economic development.

Considering that digitization has become a global phenomenon affecting essentially all human activities, on 8 December 2021, the International

Union of Bailiffs and Judicial Officers (UIJH) adopted the Global Code of Digital Enforcement (hereinafter referred to as the Code) which defines the principles applicable in the digital enforcement proceedings. This Code is the result of the work of the Scientific Council of the International Union of Bailiffs and Judicial Officers (UIJH) and a follow-up of the Global Code of Enforcement adopted in 2015, which addresses the very pressing issues related to the creation of a digital enforcement proceedings. Thus, the Code is not legally binding, but it primarily serves an advocacy function to promote awareness and digital understanding among the legal community worldwide and suggests that it could become a basis for both the national and international regulation of the digital enforcement proceedings.

This Code aims to encourage the creation of a balanced enforcement system by establishing global enforcement standards, and respecting basic human rights and ethical standards.

The Code is prepared in French and English and consists of 7 parts with a preamble defining the context of this Code (“Enforcement of Judgment in the Digital Age”). The purpose of the Code is to define universal principles that states should incorporate into their national legislation governing the use of digital technologies in the enforcement proceedings. The Code defines the “digital enforcement proceedings” not only as procedures and requirements (“e-enforcement”), but also as the recovery of digital assets. The Code also covers the use of artificial intelligence and blockchain technologies in the process of enforcing a court decision. When creating a smart enforcement proceedings, implemented with the help of digitized enforcement procedures, the concepts of using digital technologies are not formulated.

The authors of the Code promote the Code as a source of inspiration for national and international legislators and invite all entities involved in the enforcement proceedings to refer to this guide of good practice.

When it comes to digitization in the enforcement proceedings, the fundamental values set by both national law and international treaties should be the basis of any legal regulation. National legal acts which

provide for digital enforcement actions should also ensure compliance with the ethical principles provided for in international conventions and charters. These are: respect for human dignity, non-discrimination, justice and solidarity, transparency and predictability, quality and security, respect for personal data and privacy, social responsibility of technology developers, trust, technological neutrality (Article 2 of the Code). It is important to mention that digitization should not be a self-serving task and can only be understood with respect for human rights.

Undoubtedly, all digitization in the enforcement proceedings could not function properly without the subjects of the enforcement proceedings being able to understand and properly use it, therefore the Code indicates that it is very important to ensure proper preparation through training and infrastructure.

Artificial intelligence-based technologies offer great opportunities if they are developed in accordance with universal ethical norms and standards based on justice, human rights and sustainable development. The use of artificial intelligence in the fulfillment process is another big step towards the digital fulfillment process. Therefore, the Code defines all the principles that cover the digital enforcement proceedings and – most importantly – issues related to the ethical use of artificial intelligence.

The Code states that regulatory systems should be established to ensure the use of artificial intelligence with minimal risk, ensuring respect for fundamental rights and ethical principles, and allowing a bailiff or other enforcement officer to monitor and override decisions made by artificial intelligence (Chapter 6 of the Code). The Code provides mechanisms to protect against the risks associated with the use of artificial intelligence. For example, the Code establishes the right to apply to a judge to sanction an infringement, control the proportionality of an enforcement measure or compensate damages. The Code also addresses the use of blockchain technology (Article 46 of the Code) to establish an automated enforcement proceedings, particularly when payments are made in cryptocurrency.

In addition, various parties (for example, foreign enforcement entities, debtors, third parties) have obligations to cooperate in the digital enforcement proceedings (Article 8 of the Code).

Another important principle envisaged by the drafters of the Code is the reasonableness of digital enforcement costs, so that they do not exceed added enforced normal recovery.

Chapter 5 of the Code is devoted to describing enforcement actions against digital assets, Article 37 of which states that the categories and legal nature of digital assets are left to be specified by national law. The Code offers standard procedures for the seizure of cryptocurrencies. Procedures for access to crypto assets and the confiscation of cryptocurrencies are detailed in Chapter 7 of the Code. For example, it is recommended to create a national cryptocurrency registry and oblige the debtor to declare his/her crypto assets to the enforcement entity responsible for enforcement (Article 48 of the Code). In addition, a distinction is made between the seizure of cryptocurrency assets in the hands of a third party (for example, an exchange platform) or the seizure of assets held by the debtor.

Although the Code basically provides substantive rules, Chapter 2 of the Code also discusses issues of international private law, primarily regarding the law applicable to the enforcement of court decisions and the international jurisdiction of entities participating in the enforcement proceedings. The principle is that identified and accessible digital assets are seized according to the law of their location (Article 11 of the Code). If it is not possible to identify the digital asset itself and its exact location, it is recommended to apply the law of the state that controls or has taken the decision to initiate recovery actions.

7. International standards for the enforcement proceedings

The effective enforcement of court decisions is an integral part of the fundamental human right to a fair trial, which is provided for in

Article 8 of the Declaration of Human Rights³¹ and Article 6 of the European Convention on Human Rights³². The European Court of Human Rights (ECtHR) linked the enforcement of decisions with the right to a fair trial³³, therefore effective mechanisms for ensuring the enforcement of court decisions are necessary for the successful functioning of the legal system.

The International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT) has set itself the goal of developing international standards and providing examples of good practices that states can use to develop an effective digital enforcement proceedings. The Working Group on Digital Assets and Private Law, composed of international legal experts and observers with expertise in various important areas such as property law, transactions and digital technologies, in February 2023, submitted the draft Principles of Digital Property and Private Law for public consultation³⁴.

Although Principle 18 in Chapter 6 states that procedural matters (including enforcement) are governed by other legislation, the Commentary to this Principle elaborates that depending on the content of the procedural law of a particular state (in order to consider the unique characteristics of digital assets), certain changes may be recommended in legal acts or law enforcement practices.

In terms of the specifics of digital assets, there are recommended directions for the regulation of the digital enforcement proceedings which could be included in the national legal regulation.

First, the enforcement of a court decision related to a digital asset, or the enforcement of a mandate related to a digital asset, will often

³¹ <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

³² https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

³³ ECHR, 19 March 1997, *Hornsby v Greece*, req. n° 18357/91, § 40 See https://www.stradalex.com/en/sl_src_publ_jur_int/document/echr_18357-91_001-58020 and https://rm.coe.int/european-commission-for-the-efficiency-of-justice-cepej-goodpractice-16807477bf#_ftn4

³⁴ <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2023/01/Draft-Principles-and-Commentary-Public-Consultation.pdf>

require an enforcement entity to take control of a specific digital asset. However, digital asset enforcement recovery is clearly different from other types of asset enforcement recovery. For example, once the person in control of the digital asset is identified, they can refuse to reveal the password that provides access to the wallet and/or private key. Therefore, a court (or other institution) will have to oblige a specific person to change the rules of enforcement or otherwise provide access to the digital asset. It is recommended that these provisions be included in the regulation of the digital enforcement proceedings (paragraph 3 of the Commentary to Principle 18).

Second, if due to the specifics of the technology, the person managing the digital asset is only the custodian of this asset, the entities performing enforcement actions will want to instruct the custodian to change the enforcement rule or otherwise provide access to the digital asset. Again, unless the custodian agrees to do so, the court (or other authority) should order the custodian to change control or otherwise provide access to the digital asset (paragraph 4 of the Commentary to Principle 18).

Third, another potential difficulty arising from the unique nature of digital assets is that it will not always be easy to identify the person who owns the digital asset in question. In this case, enforcement entities will need to obtain information from a third party, such as a digital asset custodian. Regarding this situation, there is a need to establish such a regulation to simplify the process of obtaining information from third parties. Of course, a balance will have to be found between this intended facilitation of access to information and ensuring confidentiality and privacy requirements (paragraph 5 of the Commentary to Principle 18).

Due to the specific characteristics of digital assets and their ability to participate in civil circulation very quickly, the value of these assets can be lost. Thus, the issue of preserving the value of such assets should not be forgotten when determining the regulation of the digital process. One way could be the application of temporary measures for the protection (such as the “freezing”) of digital assets or the transfer of

control over the enforcement of these assets to a court or other public institution (paragraph 6 of the Commentary to Principle 18).

The drafters of the principles suggest paying attention to determining jurisdictional issues as well. Digital assets, systems or platforms are distinguished by the fact that they do not have a physical location and the entities in charge of them can be located in several different jurisdictions. Enforcement proceedings are therefore likely to be cross-border and involve many different courts of jurisdiction or public institutions.

8. Digitization of the enforcement proceedings in Lithuania

Undoubtedly, with the wide application of digital technologies in the enforcement proceedings, the Lithuanian enforcement proceedings can be safely called advanced and modern. The Lithuanian community of bailiffs has also adapted to the challenges of digitization. It should be noted that in 2003, an institutional reform of the state court bailiff system was carried out – the functions of state bailiffs were transferred to private bailiffs. There are currently 109 bailiffs (95 bailiffs' offices and 7 branches of bailiffs' offices) operating in Lithuania. After implementing the bailiffs' self-governance, they united into the Lithuanian Chamber of Bailiffs. The Lithuanian Chamber of Bailiffs, which disposes of funds independent of the state budget, initiates and promotes the prospects of the digitalization of the activities of bailiffs. The basics of the use of digital technologies in the enforcement proceedings are laid down in the Code of Civil Procedure of the Republic of Lithuania (hereinafter – CPC) and the Law on Bailiffs (hereinafter – the Law). Paragraph 1 of Article 43¹ of the Law states that electronic data related to enforcement cases are processed, entered into the accounts and stored using information and electronic communication technologies in the bailiff's office in accordance with the procedure established by the Minister of Justice and coordinated with the Chief Archivist of Lithuania. Enforcement cases and information related to the enforcement proceedings can be processed only in electronic form.

When the bailiff conducts an electronic case, both incoming and outgoing written information is digitized. It is important to mention that the necessary technical conditions must be created in the bailiff's office for the parties to the enforcement proceedings and stakeholders to familiarize themselves with the electronic enforcement files and receive their copies remotely (Part 2 of Article 43¹ of the Law), and digital copies of written documents drawn up or received during the enforcement proceedings are stored in the electronic enforcement file (Part 6 of Article 43¹ of the Law).

Accordingly, parties to the enforcement proceedings and stakeholders have the right to submit all documents and information related to the enforcement proceedings to the bailiff in electronic form using electronic means of communication. When a document is submitted to the bailiff in written form, the bailiff must digitize this document in the bailiff's office within three working days from the day of its receipt and transfer its digital copy to the electronic enforcement file (Paragraph 6 of Article 43¹ of the Law).

An important step in the digitization of the enforcement proceedings was the creation of the Bailiffs' Information System (hereinafter – BIS). BIS³⁵ is a digitized platform designed to effectively exchange data between bailiffs, optimize the recovery process and other functions performed by bailiffs, and effectively control the work, economic and financial activities of bailiffs.

BIS operates successfully as this system is connected with more than 20 registries and other data providers. For example, "VĮ Registrų centras" (PI Center of Registers), which provides data on the register of real estate, legal entities and addresses in the Republic of Lithuania; the Population Register Service under the Ministry of the Interior of the

³⁵ Provisions of the information system of bailiffs, approved by Order No. 400 of 30 December 2002 of the Minister of Justice of the Republic of Lithuania "On the Regulations of the Bailiffs' Public Tender Commission, the Description of the Procedure for the Bailiffs' Public Tender, the Description of the Bailiffs' Performance Inspection Procedure, the Provisions of the Bailiffs' Information System, the Regulations of the Bailiffs' Certification Commission and the Approval of the Bailiffs' Certification Rules" and Amendment No. 1R-197 of 21 July 2015.

Republic of Lithuania (hereinafter – MI), which provides data from the population register of the Republic of Lithuania; the Department of Informatics and Communications at the Ministry of the Interior of the Republic of Lithuania, which provides data from the official register of suspected, accused and convicted persons, and others. MI is under the Ministry of Justice of the Republic of Lithuania, and the administrators are the Center of Registers and the Lithuanian Chamber of Bailiffs.

After part of the activities performed by the bailiffs had been automated, BIS was divided into subsystems³⁶. The purpose of the subsystem is to exchange data with internal and external information systems.

In order to concentrate debt collection, as of 1 January 2021, a new procedure for the submission of enforcement documents was introduced – new enforcement documents for the recovery of monetary amounts from the same person are submitted for enforcement to one bailiff. Paper-based and electronic enforcement documents submitted by state institutions and private creditors are distributed to bailiffs using BIS. This system sends the enforcement documents to one of the bailiffs operating in the area of activity where the debtor's place of residence, work or real estate is located.

³⁶ Electronic tenders and auctions management subsystem for announcing tenders and coordinating their progress; Electronic auction management subsystem for announcing auctions, rental tenders and coordinating their progress; Electronic tenders and auctions portal for viewing announced, ongoing and ended tenders and auctions, rental tenders, registering for and participating in published and ongoing auctions, rental tenders and tenders; The subsystem for the execution of electronic tenders and auctions, intended for conducting auctions, rental tenders and tenders; The subsystem of the electronic enforcement file, intended for the centralized management of the enforcement proceedings and the processing of data related to the enforcement proceedings; The electronic enforcement case portal intended for submitting electronic enforcement documents, other electronic documents related to the enforcement proceedings to the bailiff, searching and reviewing cases, as well as reviewing documents submitted by the bailiff; Fact-finding protocols subsystem, intended for managing fact-finding data, uploading fact-finding protocols, searching and reviewing protocols; The administration subsystem designed to manage AIS system settings, to ensure system monitoring, to inform system administrators about malfunctions of the entire system or part of it, as well as to ensure data security, to archive and delete data; The integration subsystem designed to ensure connections with other state registers and state information systems; The information subsystem for informing AIS users and recipients of electronic services about events in the system through electronic means of communication.

By logging in to the Electronic Enforcement File portal, one can check whether a recovery process is underway against a specific person, submit a request to the bailiff to accept an electronic enforcement document, and submit a free-form document to the bailiff. Furthermore, the information of the enforcement case can be reviewed in real time to become familiar with the steps taken by the bailiff in the enforcement proceedings and with the case documents.

The enforcement proceedings in Lithuania is advanced as the delivery of paper-based information and documents in the enforcement proceedings is partially abandoned, and instead, digital tools are used. Part 2 of Article 605 of the CPC stipulates that in enforcement cases for the recovery of sums of money less than 1000 euros, the procedural documents of the bailiff are sent to the participants of the enforcement proceedings by means of electronic communication, with the exceptions provided by the CPC. Moreover, Part 4 of Article 43¹ of the Law stipulates that in the cases established by the Law, the bailiff shall notify the participants of the enforcement proceedings about enforcement actions or procedural decisions using electronic means of communication. The procedure for the submission of procedural documents and information by means of electronic communication is established by the Minister of Justice of the Republic of Lithuania.

As of 2015, the Cash Restrictions Information System (CRIS) has been implemented in Lithuania and is undoubtedly another effective digital tool. CRIS is an automatically functioning information system that enables all institutions with the right of compulsory recovery to provide credit institutions with uniform instructions for write-offs and restrictions of monetary funds. It also ensures the sequence of the enforcement of write-off orders, taking into account the order of satisfaction of the requirements of these instructions, and proportionally distributes the debtor's funds to the recovery agencies³⁷.

³⁷ <https://www.registrucentras.lt/p/1026>

This system includes automated money restriction and write-off processes and centrally managed information about restrictions on accounts in credit institutions, and requirements to forcibly write off monetary funds from these accounts, due to which the enforcement proceedings has become much more efficient. Part 1 of Article 689 of the CC specifies the right of the bailiff to carry out the collection of monetary funds in the debtor's account(s) opened at a credit, payment and/or electronic money institution by means of electronic communication through CRIS. Through CRIS, the bailiff can limit the disposal of the funds in such accounts, seize or give instructions to forcefully write off the debtor's funds or stop the disbursement of funds from the debtor's account³⁸.

The operator of CRIS receives information from the State Tax Inspectorate about the accounts opened and closed by Lithuanian and foreign legal entities (their branches and representative offices) and natural persons in credit, payment and/or electronic money institutions. Institutions with the right of forced recovery promptly receive information about the enforcement of their given order. This system made it possible to ensure the limitation of funds or their write-off in time, the recovery process became much faster (previously it took three days or more), and after writing off the collected funds, it is ensured that the accounts will be unblocked in time and customers will be able to dispose of their funds immediately. It also ensures that the funds collected are distributed proportionately to debt collectors of the same rank.

Electronic tenders and auctions are other important digital tools that have substantially increased the efficiency of the enforcement proceedings. Part 2 of Article 713 of the CPC stipulates a rule that all auctions take place only by electronic means. In other words, the only possible means of conducting auctions is via an electronic auction held on

³⁸ Provisions of the information system of monetary restrictions, approved by Order No. 1R-126 "On the approval of the provisions of the information system of restrictions on monetary funds" of 19 April 2012 of the Minister of Justice of the Republic of Lithuania and by Amendment No. 1R-197 of 21 July 2015.

a specific website. Connecting to the electronic bidding system takes place through *iPasas.lt* or through the Electronic Government Gate, choosing one of the proposed personal identification methods: electronic signature, mobile electronic signature, or electronic banking. The system of electronic auctions allows bailiffs to ensure that there are no unfair price-limiting agreements between the auctioneers. In addition, it provides the auction participants with complete anonymity, data protection, the greater availability of auctions (it is possible to participate in several auctions at the same time) and the implementation of the principle of cost-effectiveness using the latest digital technologies.

In summary, the level of digitization of the Lithuanian enforcement proceedings can be assessed as advanced, but it is limited only to the automation of processes. Digital technologies such as artificial intelligence or blockchains are not yet used in the enforcement proceedings. The implementation of these technologies would allow the Lithuanian enforcement proceedings to move to the next digital level.

9. Recommendations

To ensure an effective enforcement proceedings and considering issues of the regulation of the digital enforcement proceedings, a comprehensive response to the challenges posed by digitization is particularly relevant. Priority must always be given to compliance with human rights and ethical requirements. It is the joint responsibility of the EU Member States, including their authorities, all stakeholders, all sectors of civil society and the EU institutions to strive to focus the digital transformation on people³⁹.

Clarity and openness must be ensured: the steps of the enforcement proceedings should be clearly defined in legal acts and understood by all participants in this process.

³⁹ European Declaration on Digital Rights and Principles. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/european-declaration-digital-rights-and-principles>.

Digital processes inevitably move forward; therefore, a decision must be made whether to be at the forefront of change or to react to changes that have already taken place. The automation of processes is already a common phenomenon in various areas of legal practice, but artificial intelligence and blockchain technologies are still not used to achieve efficiency in the enforcement proceedings. On the other hand, the implementation of digital technologies in the enforcement proceedings should not become a pursuit of the latest trends. A detailed study of the appropriateness of the use of specific technologies is necessary, with the cooperation of enforcement officers and digital technology experts. It is equally important to train and prepare the subjects participating in the enforcement proceedings in the use of digital technologies and in the knowledge of rights in the online space⁴⁰. Although digital transformation is everyone's concern and Europeans are already protected in the online environment, as many as 39% do not know their rights online⁴¹.

The contribution of international organizations to the regulation of the digitization of the enforcement proceedings is particularly important for solving these situations which are characterized by universality, therefore states should, in turn, informally look at the solutions of issues relevant to the enforcement proceedings recommended by international organizations and coordinate their national regulation considering the proposed recommendations. Cooperation between justice enforcement authorities, platform operators and other stakeholders can help improve the efficiency and fairness of enforcement procedures. This could include sharing information, developing best practices, and coordinating efforts to address common challenges.

⁴⁰ The European Commission announces scientific promotion competitions, such as the "Justice Programme", to improve judicial cooperation in civil cases and to support efforts to improve the efficiency of national justice systems and the effective enforcement of decisions.

⁴¹ See results of the Special Eurobarometer 518: Digital Rights and Principle, 2021, p. 19.

10. Conclusions

To conclude, the digital age has changed the enforcement proceedings in many ways. By delving into the digital enforcement proceedings, we can deal with the issue of recovery regarding digital assets and the digitization of enforcement proceedings actions. Digital changes have led to new challenges, but also new opportunities for enforcement actions in the digital age. A condition for the successful implementation of the digital transformation of enforcement is the proper training of the subjects of the enforcement proceedings to use the advantages of digitization.

An effective enforcement proceedings is not only in the interest of the entities involved in the enforcement proceedings, but also of society as a whole, business, and management institutions. The possibilities provided by digital technologies to perform certain steps quickly and accurately in the enforcement proceedings allow for the effective implementation of justice and create benefits for the whole of society. A measured implementation of digital progress should become a universal principle when it comes to the enforcement proceedings.

Currently, academic discussions on the digitization of the enforcement proceedings are starting, but legal practice cannot wait for the outcome of those discussions. Therefore, it is especially important to hasten the creation of both national and international systems of legal concepts, which will allow us to foresee the potential problems of legal regulation and offer the most suitable ways of resolving them more clearly.

Neringa Gaubienė PhD, Faculty of Law, Vilnius University, Lithuania

References

- Abraha H.H., *Law enforcement access to electronic evidence across borders: mapping policy approaches and emerging reform initiatives*, International Journal of Law and Information Technology, Volume 29, Issue 2, Summer 2021; <https://doi.org/10.1093/ijlit/eaab001>.
- Banta N. (2017), *Property Interests in Digital Assets: The Rise of Digital Feudalism*, Cardozo Law Review 1099.

Breydo L., *Legal Sector's Tech-Enabled COVID-19 Adaptation: Distinct Challenges, Unparalleled Long-Term Opportunities for Dynamic Digital Transformation* (January 13, 2021), The SciTech Lawyer 2021, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3983294>.

European Declaration on Digital Rights and Principles. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/european-declaration-digital-rights-and-principles>.

Gregorio G., Radu R., *Digital Constitutionalism in the New Era of Internet Governance*, International Journal of Law and Information Technology, Volume 30, Issue 1, Spring 2022; <https://doi.org/10.1093/ijlit/eaac004>.

Kud A.A. (2019), *Substantiation of the Term "Digital Asset": Economic and Legal Aspects*, International Journal of Education and Science, 2(1); doi:10.26697/ijes.2019.1.06.

Low Z.E., *Commentary, Execution of Judgements on the Blockchain-A Practical Legal Commentary*, Harv. J.L. & Tech. Dig. (2021).

Oster J., *Code is Code and Law is Law – the Law of Digitalization and the Digitalization of Law*, International Journal of Law and Information Technology, 2021, 29; doi: 10.1093/ijlit/eaab004.

Sjef van Erp. Access Management of Digital Assets. European Property Law Journal <https://doi.org/10.1515/eplj-2019-0013>.

Schmidt A., *Virtual Assets: Compelling a new Anti-money Laundering and Counter-terrorism Financing Regulatory model*, International Journal of Law and Information Technology, Volume 29, Issue 4, Winter 2021; <https://doi.org/10.1093/ijlit/eaac001>

Schwemer S.F., Tomada L., Pasini T., *Legal AI Systems in the EU's proposed Artificial Intelligence Act*: <https://ceur-ws.org/Vol-2888/paper8.pdf>.

Shaw R.S., *There is no Silver Bullet: Solutions to Internet Jurisdiction*, International Journal of Law and Information Technology, Volume 25, Issue 4, Winter 2017; <https://doi.org/10.1093/ijlit/eaax017>.

Shurson J., *Data protection and law enforcement access to digital evidence: resolving the reciprocal conflicts between EU and US law*, International Journal of Law and Information Technology, Volume 28, Issue 2, Summer 2020; <https://doi.org/10.1093/ijlit/eaab011>.

Stevenson D., Wagoner N.J. (2015), *Bargaining in the Shadow of Big Data*, Florida Law Review, 67, 5. The Special Eurobarometer 518: Digital Rights and Principle, 2021.

Velicogna M., Lupo G., *From Drafting Common Rules to Implementing Electronic European Civil Procedures: The Rise of e-codex*, From Common Rules to Best Practices in European Civil Procedure; doi:10.5771/9783845285214-181.

Višinskis V., *Vykdymo procesas Lietuvoje: esama padėtis ir reformavimo kryptys*, Jurisprudencija, 2002, t. 28(20).

Websites

European Declaration on Digital Rights and Principles: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/european-declaration-digital-rights-and-principles>

Provisions of the information system of monetary restrictions, approved by Order No. 1R-126 "On the approval of the provisions of the information system of restrictions on monetary funds" of 19 April 2012 of the Minister of Justice of the Republic of Lithuania and by Amendment No. 1R-197 of 21 July 2015.

Regulation (EU) 2020/1783 of 25 November 2020 of the European Parliament and the Council on the cooperation of Member States' courts in gathering evidence in civil or commercial cases (gathering of evidence) (new version).

Regulation (EU) 2020/1784 of 25 November 2020 of the European Parliament and of the Council on the service of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters (service of documents) in the Member States (recast).

<https://www.uihj.com/2021/12/08/official-presentation-of-the-global-code-on-digital-enforcement/>

file:///Users/neringagaubiene/Downloads/law-in-transition-2022-english.pdf

file:///Users/neringagaubiene/Downloads/law-in-transition-2022-english.pdf

EU Enforcement atlas. <https://www.enforcementatlas.eu/wp-content/uploads/2021/07/d12-updates-of-national-information-phase-2.pdf>

<https://www.e-codex.eu/projects>

<https://www.ebrd.com/documents/ogc/law-in-transition-2022-enforcement-of-court-decisions-pdf.pdf&cd=2&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>

<https://www.antstoliai.lt/vbp/publica>

<https://www.uihj.com/2021/12/08/official-presentation-of-the-global-code-on-digital-enforcement/>

<https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

ECHR, 19 March 1997, *Hornsby v Greece*, req. n ° 18357/91, § 40 See https://www.stradalex.com/en/sl_src_publ_jur_int/document/echr_18357-91_001-58020 and https://rm.coe.int/european-commission-for-the-efficiency-of-justice-cepej-goodpractice-/16807477bf#_ftn4

<https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2023/01/Draft-Principles-and-Commentary-Public-Consultation.pdf>

<https://www.registrucentras.lt/p/1026>

<https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2023/01/Draft-Principles-and-Commentary-Public-Consultation.pdf>

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Zbieg egzekucji sądowej i administracyjnej

Łukasz Dubiński
Przemysław Zdyb

CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

STRESZCZENIE Analiza uprawnień i wzajemnej relacji organów nadzorczych nad komornikiem sądowym oraz charakter jego odpowiedzialności dyscyplinarnej – zarys problemu

W niniejszym artykule omówiono funkcjonalnie powiązane zagadnienia nadzoru nad działalnością komornika sądowego (judykacyjny, administracyjny i korporacyjny) oraz odpowiedzialności dyscyplinarnej organu egzekucyjnego. Autor opracowania wyraża pogląd, że zakres przedmiotowy nadzoru nad komornikiem sądowym ma charakter wzajemnie się pokrywający i krzyżujący, powodując, iż ocena działalności komornika sądowego nie jest trwała w obliczu ewentualnego odmiennego poglądu innego organu, negatywnie wpływając na funkcjonowanie egzekucji sądowej. Drugą część artykułu poświęcono zagadnieniom dotyczącym charakteru odpowiedzialności za delikt dyscyplinarny organu egzekucyjnego, w szczególności zwrócono uwagę na problematyczność wyznaczania jej granic oraz wysokości stopnia dyskrecjonalności przy stosowaniu środków dyscyplinarnych przez Ministra Sprawiedliwości. Autor wyraził pogląd, że przepisy dyscyplinarne muszą być doprecyzowane, a separacja organów nadzorczych powinna być wzmocniona. Z kolei pokrywanie się kompetencji różnych organów i w ramach różnych trybów powinno być możliwie maksymalnie wyeliminowane.

Słowa kluczowe: *postępowanie dyscyplinarne, komornik sądowy, odpowiedzialność dyscyplinarna, etyka zawodowa komornika sądowego*

SUMMARY Analysis of Rights and Mutual Relations of Authorities Supervising a Court Bailiff and the Character of a Court Bailiff's Disciplinary Liability – Outline of the Problem

This article discusses functional relations between (judicial, administrative and corporate) supervision over a court bailiff's activities and the disciplinary liability of the enforcement authority. The author presents an opinion that the material scope of supervision over a court bailiff is mutually coinciding and overlapping,

as a result of which the court bailiff's assessment is not permanent given a possible different approach of another authority, which has a negative impact on court enforcement procedures. The second part of the article focuses on issues concerning the character of liability for disciplinary tort of an enforcement authority and pays special attention to the problem of setting liability limits and to a high degree of discretion in disciplinary measures taken by the Minister of Justice. The author is of the opinion that disciplinary regulations must be defined more precisely and that the separation of supervisory authorities should be strengthened. In turn, overlapping competences of various authorities within various procedures should be eliminated as much as possible.

Keywords: *disciplinary procedures, a court bailiff, disciplinary liability, professional ethics of a court bailiff*

Analiza uprawnień i wzajemnej relacji organów nadzorczych nad komornikiem sądowym oraz charakter jego odpowiedzialności dyscyplinarnej – zarys problemu

1. Wstęp

Wejście w życie ustawy o komornikach sądowych¹ zmieniło w sposób zasadniczy zagadnienia związane z wykonywaniem zawodu komornika sądowego. Oprócz zmian dotyczących postępowania egzekucyjnego, nowa regulacja wprowadziła bardziej rygorystyczne i rozbudowane w swojej treści przepisy w odniesieniu do odpowiedzialności dyscyplinarnej oraz rozszerzyła nadzór nad działalnością organu egzekucyjnego.

¹ Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (Dz.U. z 2018 r., poz. 771); dalej: u.k.s.

Nie można nie dostrzec, że zmiany te są związane z medialnymi doniesieniami na temat nieprawidłowości będących udziałem organów egzekucyjnych, co wywołało potrzebę interwencji ustawodawcy.

Niniejszy artykuł ma trzy zasadnicze cele. Pierwszym jest analiza kompetencji nadzorczych nad działalnością komornika sądowego realizowanych przez organy sądowe (prezes sądu rejonowego, okręgowego, apelacyjnego), administracyjne (minister sprawiedliwości) oraz korporacyjne (Krajowa Rada Komornicza, rada izby komorniczej, komornik wizytator) w obecnym stanie prawnym. Drugim celem jest scharakteryzowanie odpowiedzialności dyscyplinarnej komornika sądowego pod względem przedmiotowym (zakres deliktowy) oraz podmiotowym. Ostatnim celem, który wynika z poprzednich, jest ocena obowiązujących regulacji w płaszczyźnie systemowej oraz wzajemnej zależności zachodzącej między nadzorem dokonywanym przez organy o zróżnicowanym charakterze.

2. Nadzór nad działalnością komornika sądowego

Zgodnie z art. 165 u.k.s. nadzór nad komornikiem sądowym obejmuje trzy rodzaje: administracyjny, judykacyjny i wewnętrzny samorządu komorniczego (korporacyjny). Pierwszy z nich ma charakter podmiotowy, dotyczy samej osoby komornika sądowego, z kolei judykacyjny dotyczy prawidłowości czynności egzekucyjnych (charakter przedmiotowy). Nadzór dokonywany przez samorząd komorniczy ma z kolei wymiar przedmiotowo-podmiotowy, gdyż obejmuje zarówno poprawność działania komornika sądowego jako organu prowadzącego postępowanie egzekucyjne, jak i kontrolę prawidłowości prowadzenia biurowości i rachunkowości kancelarii komorniczej (art. 188 u.k.s.).

2.1. Nadzór judykacyjny

Nadzór judykacyjny, a więc obejmujący zagadnienia merytoryczne związane z prowadzeniem przez komornika sądowego postępowania

egzekucyjnego, jest uregulowany w art. 166 u.k.s.² Przepis ten w sposób rozbudowany określa podmioty upoważnione do stosowania środków nadzorczych nad działalnością organu egzekucyjnego. Zgodnie z nim właściwym organem jest sąd. Choć ustawa nie określa dokładnie, o jaki szczebel sądownictwa powszechnego chodzi, to z przepisów szczególnych (art. 767 k.p.c.) wynika, że jest to, co do zasady, sąd rejonowy, a w szczególnych przypadkach – sąd okręgowy (w przypadku złożenia zażalenia na postanowienie sądu rejonowego). Instrumenty w ramach omawianego nadzoru rozciągają się na całość dokonywanych przez komornika czynności egzekucyjnych.

Najsilniejszym instrumentem weryfikacji działalności komornika jest kompetencja sądu do wydawania zarządzeń nadzorczych zmierzających do zapewnienia należytego wykonania egzekucji oraz usunięcia spsstrzeżonych uchybień. Sam przepis art. 759 § 2 k.p.c. nie zawiera żadnych ograniczeń czasowych i przedmiotowych wobec stosowania przez sąd tego środka nadzorczego. Należy jednak wskazać, że z wykładni literalnej przepisu wynika, iż zakończenie postępowania egzekucyjnego uniemożliwia wydanie zarządzenia w trybie art. 759 § 2 k.p.c.³ Czynnościom nadzoru judykacyjnego we wskazanym trybie podlegają „czynności egzekucyjne”, a więc tylko dokonane przez organ egzekucyjny, a nie czynności stron postępowania. Kolejne ograniczenie, na które wskazuje H. Pietrzkowski, dotyczy prawomocnych postanowień komornika o zakończeniu postępowania lub o odmowie wszczęcia egzekucji⁴. Czynności nieodwracalne o charakterze manualnym, jak otwarcie zamków czy przeszukanie, również nie mogą stać się przedmiotem nadzoru w trybie art. 759 § 2 k.p.c.⁵

² W niemieckim systemie prawnym nadzór ten jest określany jako nadzór merytoryczny (niem. *Sachaufsicht*) – zob. M. Pelc, *Nadzór judykacyjny nad komornikiem sądowym w Niemczech*, PPC 2018, nr 2, s. 230–241.

³ H. Pietrzkowski, *Nadzór sądu nad czynnościami komornika po zmianach wprowadzonych ustawą z 22.03.2018 r. o komornikach sądowych*, PS 2019, nr 6, s. 36–46.

⁴ *Ibidem*, s. 40–41.

⁵ F. Zedler, *Rozpoznanie skargi na czynności komornika*, „Palestra” 1988, nr 3, s. 24–25; J. Świeczkowski, *Ograniczenie nadzoru sądu nad czynnościami komornika w trybie art. 759 § 2 k.p.c. a odpowiedzialność odszkodowawcza komornika. Głos do wyroku SN z dnia 10 lutego 2010 r., V CSK 279/09*, GSP-Prz.Orz. 2012, nr 3, s. 59–66.

Kompetencja sądu nie jest ograniczona ewentualnym wnioskiem stron postępowania czy uczestników, a może zostać zrealizowana z urzędu, niejako wpadkowo – np. przy rozpatrywaniu skargi na czynności komornika, czy w przypadku kontroli z urzędu akt w związku z egzekucją z nieruchomości (art. 960 k.p.c.)⁶. Ocena prawna jest wiążąca dla komornika. Nie można przy tym zgodzić się ze stanowiskiem A. Grajewskiego, że jest ona ograniczona wyłącznie do sprawy, w której została wydana, a w pozostałych komornik powinien jedynie uwzględnić pogląd sądu⁷. W ocenie autora niniejszego opracowania art. 759 § 2 zd. ost. k.p.c. nie ogranicza związania poglądem sądu wyłącznie do nadzorowanej sprawy, a obejmuje wszystkie prowadzone postępowania, gdy zajdzie sytuacja objęta opinią wyrażoną przez organ nadzorczy. Postępowanie odmienne komornika powinno być rozpatrywane pod kątem ewentualnej odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Skarga na czynności komornika jest głównym instrumentem ochrony procesowej stron w toczącym się postępowaniu egzekucyjnym. Ma ona charakter niedewolutywny, czyli nie wiąże się z przeniesieniem sprawy do sądu wyższej instancji, oraz względnie suspensywny, czyli nie powoduje wstrzymania lub zawieszenia zaskarżonej czynności, chyba że sąd zawiesi postępowanie lub wstrzyma się z dokonaniem czynności (art. 767² § 2 k.p.c.)⁸. Komornik sądowy nie jest organem pierwszej instancji, a jedynie organem właściwym do jej wniesienia przez skarżącego. Nowelizacja k.p.c., która weszła w życie dnia 8 września 2016 r., zmieniła charakter skargi⁹. Komornik został wyposażony w kompetencję do uznania w całości skargi, niwecząc konieczność jej przekazania wraz z aktami do sądu. W przypadku gdy komornik nie

⁶ Zob. A. Cudak, *Dopuszczalność wydawania zarządzeń w trybie art. 759 § 2 k.p.c. przy rozpoznawaniu skarg na czynności komornika* [w:] *Środki zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. Zbiór studiów*, pod red. J. Misztal-Koneckiej, Sopot 2017.

⁷ A. Grajewski, *Art. 166 [w:] Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. M. Simbierowicza, M. Świtkowskiego, Lex/el. 2021, nb 3.

⁸ Postanowienie SN z dnia 21 maja 2010 r., III CZP 28/10, OSNC 2011/1/10 i wskazane tam orzecznictwo.

⁹ Dz.U. z 2015 r., poz. 1311.

zgadza się z zarzutami sformułowanymi przez skarżącego, sąd otrzymuje skargę wraz z kompletnymi aktami oraz odpowiedzią na skargę. Z pewnością przyczynia się to do przyspieszenia rozpatrywania przez sąd sprawy, gdyż nie musi się on już zwracać do organu egzekucyjnego w celu uzyskania wyjaśnień, chyba że uzna je za niewystarczające, oraz nie musi on żądać przedłożenia przedmiotowych akt sprawy.

Z art. 767 k.p.c. jasno wynika, że zarzuty podniesione w skardze muszą mieć charakter formalnoprawny. Wyjątkiem jest zarzut przedawnienia, który w związku z wejściem w życie art. 804 § 2 k.p.c., nakłada na organ egzekucyjny obowiązek weryfikacji merytorycznej treści tytułu wykonawczego pod tym kątem. W związku z tym prawem strony jest podniesienie tej okoliczności w treści skargi. Pomijając zasadność wprowadzenia tej regulacji, należy wskazać, że zmieniła ona znacząco charakter tego instrumentu nadzoru nad komornikiem¹⁰.

Rozstrzygnięcie sądu zapada w drodze postanowienia. Zgodnie z art. 767⁴ k.p.c. zażalenie na postanowienie sądu wydane w postępowaniu egzekucyjnym przysługuje tylko w wypadkach wskazanych w ustawie (art. 767³, 768, 770 k.p.c.). W zależności od okoliczności wydania postanowienia, krąg uprawnionych podmiotów do złożenia środka odwoławczego jest zróżnicowany. W przypadku stron ich legitymacja do złożenia zażalenia opiera się wyłącznie na samym fakcie bycia stroną postępowania. Niepotrzebna jest żadna inna przesłanka do udowodnienia. Do drugiej grupy należą uczestnicy postępowania, których zaskarżone postanowienie dotyczy. Wymaganą przesłanką w tym przypadku jest ingerencja w ich sytuację prawną. Trzecim podmiotem uprawnionym do wniesienia zażalenia jest sam komornik sądowy. Jest to rozwiązanie wyjątkowe, gdyż pozwala komornikowi kwestionować podejmowany nadzór judykacyjny. Jednak uprawnienie to przysługuje komornikowi tylko wtedy, gdy postanowienie dotyczy rozliczenia

¹⁰ Zob. S. Cieślak, *Aksjologiczna ocena projektu z dnia 26 sierpnia 2021 r. nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego w zakresie przepisów ogólnych dotyczących postępowania egzekucyjnego (Ud 156)*, PPE 2021, nr 12, s. 9–30.

kosztów postępowania egzekucyjnego (art. 770 § 5 k.p.c.) oraz w przypadku obciążenia komornika sądowego kosztami postępowania wywołanego skargą (art. 767 § 6 k.p.c.). Należy uznać, że wynika to z uwzględnienia przez ustawodawcę interesu majątkowego komornika sądowego, który jest samofinansującym się organem.

Specyficznym instrumentem weryfikacji merytorycznej działalności komornika sądowego jest kompetencja sądu do miarkowania ustalonej opłaty egzekucyjnej. Ma ona ograniczony wymiar przedmiotowy, ponieważ dotyczy wyłącznie oceny zasadności pobrania ustalonej opłaty na tle nakładu pracy dokonanego w toku sprawy przez organ egzekucyjny. Instytucja miarkowania jest obecna nieprzerwanie w przepisach dotyczących postępowania egzekucyjnego od czasu nowelizacji ustawy z dnia 12 lutego 2010 r. o komornikach sądowych i egzekucji¹¹. Zgodnie z art. 48 ustawy z dnia 22 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (dalej: u.k.k.)¹², sąd może zmniejszyć ustaloną przez komornika sądowego opłatę egzekucyjną maksymalnie o 2/3, ale nie może być ona mniejsza niż 200 zł. Dłużnik może złożyć wniosek w każdej sprawie, gdzie został zobowiązany do uiszczenia opłaty egzekucyjnej, a wierzyciel tylko gdy został obciążony na podstawie art. 29 i 30 u.k.k. Mechanizm ten pozwala na silną ingerencję sądów w działalność komornika sądowego, choć trzeba go uznać za społecznie potrzebny¹³, szczególnie gdy nakład pracy komornika sądowego jest nieproporcjonalny do ustalonej opłaty¹⁴. Miarkowanie opłaty egzekucyjnej z racji wpływu na sytuację ekonomiczną komornika sądowego, a także na rozkład ciężaru kosztów postępowania egzekucyjnego na strony jest – obok postanowienia w sprawie skargi na czynności komornika i zarządzeń nadzorczych w trybie art. 759 k.p.c. – jednym z najsilniejszych instrumentów nadzoru judykacyjnego nad komornikiem sądowym. Sąd w tym przypadku musi dokonać w sposób merytoryczny oceny nakładu pracy komornika sądowego,

¹¹ Dz.U. z 2010 r. Nr 40, poz. 228.

¹² Dz.U. z 2018 r., poz. 770.

¹³ T. Zembrzusi, *Sądowe miarkowanie opłaty egzekucyjnej*, PPC 2016, nr 3, s. 595–615.

¹⁴ Zob. szerzej: J. Szachta, *Miarkowanie opłaty egzekucyjnej za egzekucję świadczeń pieniężnych – zagadnienia wybrane*, PPE 2022, nr 1, s. 47–82.

a także wysokości jego dochodów lub sytuacji majątkowej. Sąd nie musi być związany ustaleniami poczynionymi przez organ egzekucyjny w toku sprawy, ale należy przypuszczać, że na takowych się oprze.

2.2. Nadzór administracyjny

Ustawa o komornikach sądowych wskazuje zamknięty katalog organów, którym przysługują kompetencje nadzorcze o charakterze administracyjnym. Są to: minister sprawiedliwości (art. 172 u.k.s.), prezes sądu rejonowego (art. 175 u.k.s.), prezes sądu okręgowego (art. 181 u.k.s.), prezes sądu apelacyjnego (art. 182 u.k.s.) oraz sędzia wizytator (art. 183 u.k.s.). Co do każdego z nich ustawa wskazuje katalog (otwarty lub zamknięty) uprawnień nadzorczych.

2.2.1. Nadzór ministra sprawiedliwości

Minister sprawiedliwości może dokonywać nadzoru administracyjnego bezpośrednio albo za pośrednictwem pozostałych organów (art. 172 ust. 1 u.k.s.). Katalog uprawnień ministra sprawiedliwości obejmuje następujące środki:

- 1) zawieszenie komornika w czynnościach;
- 2) odwołanie komornika z zajmowanego stanowiska;
- 3) wszczynanie postępowań dyscyplinarnych;
- 4) podejmowanie lub zlecanie innym organom nadzoru administracyjnego podjęcia czynności, o których mowa w art. 168 ust. 1;
- 5) zawieszenie asesora lub aplikanta w czynnościach;
- 6) inne środki określone w przepisach prawa.

Katalog ten, jak wskazuje pkt 6, nie ma charakteru zamkniętego¹⁵. Szczególne znaczenie ma kompetencja do zawieszenia i odwołania

¹⁵ J. Szachta, *Art. 172 [w:] Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Komentarz*, pod red. M. Świeczkowskiej-Wójcikowskiej, J. Świeczkowskiego, Warszawa 2020, nb 5.

komornika sądowego w zależności od przedmiotu prowadzonego postępowania karnego. Zgodnie z art. 18 u.k.s. minister zawiesza obligatoryjnie komornika sądowego w przypadku wszczęcia przeciwko niemu postępowania karnego o umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub umyślne przestępstwo skarbowe. Wynika z tego wniosków, że postępowania prowadzone o przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego, niezależnie od strony podmiotowej czynu, nie są podstawą do obligatoryjnego zawieszenia w czynnościach komornika sądowego. Z kolei postępowanie karne prowadzone w oparciu o subsydiarny akt oskarżenia (art. 55 § 1 k.p.k.) jest podstawą fakultatywnego zawieszenia komornika. W tym przypadku umyślność czy nieumyślność przestępstwa, którego dotyczy postępowanie, nie ma znaczenia. Jest to znacząca zmiana w porównaniu do poprzednio obowiązującej regulacji. Artykuł 15 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji¹⁶ był znacznie bardziej lakoniczny w zakresie przesłanek zastosowania środka w postaci zawieszenia komornika sądowego, co miało określone konsekwencje. Nie brakowało np. głosów, że fakt wszczęcia postępowania karnego w oparciu o subsydiarny akt oskarżenia, jeżeli obejmuje zarzut popełnienia przestępstwa umyślnego, był podstawą do zawieszenia komornika¹⁷. Obecnie ustawodawca uregulował to w sposób wyraźny, zawężając podstawę do obligatoryjnego zastosowania omawianego środka zaradczego przez ministra sprawiedliwości. Szczegółowość art. 18 u.k.s. na tle uchylonego art. 15 u.k.s.e. powoduje, że zakres przedmiotowy upoważniający ministra do zawieszenia komornika ze względu na toczące się postępowanie karne jest zawężony. Wniosek ten stanowi kontrast względem zwiększenia innych kompetencji nadzorczych ministra.

Skutki zawieszenia komornika sądowego określa art. 18 u.k.s., co sprowadza się do tego, że komornik ma prawo wyłącznie do dochodu określonego w art. 48 u.k.s. oraz do uzyskiwania związanych z tym informacji

¹⁶ Dz.U. z 1997 r. Nr 133, poz. 882; dalej: u.k.s.i.e.

¹⁷ S. Kowalski, *Obligatoryjne zawieszenie komornika w czynnościach w związku z prowadzeniem przeciwko niemu postępowania karnego*, PPE 2011, nr 6–7, s. 5–16.

od prezesa sądu rejonowego. Kluczowy będzie jednak wpływ toczącego się postępowania karnego na zakończeniu stanu zawieszenia. Skutek może być dwojaki. Zawsze w przypadku prawomocnego zakończenia postępowania zawieszenie ustaje. W zależności jednak od wyniku sprawy oraz charakteru toczącego się postępowania dalsze konsekwencje dla komornika sądowego kształtują się odmiennie. Jeżeli sąd potwierdzi popełnienie przez komornika sądowego przestępstwa umyślnego lub umyślnego przestępstwa skarbowego, zgodnie z art. 20 u.k.s., z dniem uprawomocnienia się orzeczenia, powołanie komornika wygasa. Jako że jest to czynność *ex lege*, nie wymaga to żadnej ingerencji organu nadzorczego. W ocenie autora niniejszego opracowania skutek ten następuje niezależnie od tego, czy przestępstwo objęte zarzutem wynikało z oskarżenia publicznego czy prywatnego. Zatem w przypadku wniesienia oskarżenia prywatnego, do czasu uprawomocnienia się wyroku skazującego, komornik nie może zostać zawieszony. Należy uznać to za defekt ustawy, który powinien zostać naprawiony w drodze przyznania kompetencji fakultatywnej ministrowi sprawiedliwości do zawieszenia komornika sądowego, jeżeli przemawiają za tym ważne względy.

Strona podmiotowa czynu ma kluczowe znaczenie w przypadku wydania wyroku skazującego. W sytuacji gdy został on wydany w związku z popełnieniem przestępstwa nieumyślnego czy przestępstwa skarbowego nieumyślnego, nie mamy do czynienia ze wspomnianym mechanizmem *ex lege*, ale minister sprawiedliwości ma kompetencję do fakultatywnego odwołania komornika. Istnieją dwie przesłanki – interes publiczny i dobro wymiaru sprawiedliwości, które muszą zająć łącznie.

2.2.2. Nadzór prezesa sądu rejonowego

Kolejnym kluczowym ogniwem w łańcuchu powiązań między organami nadzorczymi jest prezes właściwego sądu rejonowego. Ustawa posługuje się pojęciem nadzoru odpowiedzialnego, ale go nie definiuje. Biorąc pod uwagę wykładnię systemową, należy wskazać, że chodzi

o nadzór na poziomie podstawowym, tym najbliższym wobec komornika sądowego¹⁸, stąd szerokie określenie kompetencji nadzorczych wobec komornika, ale też szczególna odpowiedzialność podmiotu nadzorującego (zob. art. 27 § 7 p.u.s.p.¹⁹). Ustawodawca uznał za konieczne wyjęcie przed nawias i podkreślenie specjalnego statusu nadzoru dokonywanego przez prezesa sądu rejonowego, którego katalog uprawnień wobec komornika sądowego nie ma charakteru zamkniętego, gdyż art. 175 ust. 1 pkt 9 u.k.s. odsyła również do innych przepisów prawa. Nadzór dokonywany przez prezesa ma dwa wymiary. Pierwszy można określić jako *stricte* administracyjny (art. 175 ust. 1 pkt 2, 3 i 8 u.k.s.) – dotyczy on prawidłowości prowadzenia biurowości oraz rachunkowości, kultury pracy oraz badania zaangażowania i zasadności nieobecności komornika w związku z obowiązkami dotyczącymi działalności w samorządzie komorniczym. Jest to sfera niedotykająca w sposób merytoryczny czynności egzekucyjnych dokonywanych przez komornika. Drugi wymiar tego nadzoru dotyczy już sfery działalności komornika jako organu egzekucyjnego i prawidłowości dokonywanych przez niego czynności pod kątem szybkości, sprawności i rzetelności. Ustawa określa również pozostałe szczegółowe zagadnienia kontroli, jak: dopuszczalność przyjmowania spraw z rewiru, powierzania czynności asesorum, czy legalności pobierania należności (art. 175 ust. 1 i 4–7 u.k.s.).

W zależności od oceny wniosków z dokonywanej kontroli prezesowi przysługują uprawnienie nadzorcze, o których mowa w ust. 2 omawianego art. 175 u.k.s. Do najważniejszych należy wystąpienie do ministra sprawiedliwości z wnioskiem o odwołanie komornika z zajmowanego stanowiska oraz zawiadomienie sądu o konieczności wydania zarządzeń w trybie art. 759 § 2 k.p.c. Tutaj szczególnie ujawnia się separacja nadzoru administracyjnego od judykacyjnego (art. 165 ust. 2 u.k.s.). Wynika z tego, że prezes sądu rejonowego nie może zastosować tego instrumentu prawnego, ale odpowiada za jego realizację (art. 175 ust. 2 pkt 2 u.k.s.).

¹⁸ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o kosztach komorniczych, Sejm VIII kadencji, druk sejmowy nr 1588, s. 2.

¹⁹ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 217); dalej: p.u.s.p.

Samodzielną kompetencję prezesa sądu rejonowego, która odnosi bezpośredni skutek w stosunku do komornika sądowego, jest odsunięcie go od czynności. Precyzuje to art. 22 ust. 1 u.k.s., który określa, że ma ono ograniczony zasięg temporalny – do 30 dni i obowiązkiem prezesa jest wystąpić do ministra sprawiedliwości o odwołanie komornika z zajmowanego stanowiska. To z kolei jest fakultatywną podstawą do zawieszenia komornika w czynnościach (art. 18 ust. 2 pkt 4 u.k.s.). Do odsunięcia komornika stosuje się przepisy o zawieszeniu.

Odrębnym instrumentem nadzoru jest kompetencja do przeprowadzenia, nie rzadziej niż raz na 2 lata, kontroli kancelarii zgodnie z art. 176 u.k.s. Obowiązkiem prezesa jest taką kontrolę przeprowadzić i tylko w przypadku bardzo dobrego wyniku można odstąpić od kolejnej kontroli kancelarii komorniczej na 3 lata. Prezes sądu może ją przeprowadzić osobiście lub upoważnić sędziego (nie musi być to sędzia orzekający w sekcji ds. egzekucyjnych²⁰, ale który wykazuje znajomość zagadnień związanych z postępowaniem egzekucyjnym), a w sprawach finansowych kontrola może być przeprowadzona przez upoważnioną osobę (np. głównego księgowego sądu) lub wyznaczoną instytucję.

Należy jednak wskazać, że art. 176 u.k.s. błędnie nazywa opisaną procedurę jako kontrolę. W istocie jest to nadzór nad kancelarią. Przemawia za tym art. 176 ust. 3 u.k.s., który przyznaje prezesowi sądu rejonowego kompetencję do wydawania zarządzeń. W ocenie autora niniejszego artykułu jest to przykład władczej ingerencji w działalność podmiotu nadzorowanego, dokonywanej na podstawie wyników podjętych działań kontrolnych. Zatem w ramach opisywanej kontroli kompetencje prezesa nie ograniczają się wyłącznie do etapu zbadania stanu faktycznego i jego oceny w porównaniu ze stanem pożądanym, ale także do wpływania na działalność komornika sądowego poprzez wydawanie wiążących zarządzeń. *De lege ferenda* w art. 176 u.k.s. powinno zostać doprecyzowane, czy kompetencja ta przysługuje również sędziemu wyznaczonemu. Obecnie,

²⁰ Zob. J. Szachta, *Art. 176 [w:] Komentarz..., op. cit.*, nb 2.

opierając się na wykładni funkcjonalnej, można wywieść wniosek, że sędzia wyznaczony przez prezesa może taki środek prawny zastosować, ale pożądane byłoby wyraźne określenie tego w ustawie.

Rozpatrywanie przez prezesa sądu rejonowego skarg na działanie organu egzekucyjnego, które nie są skargami na czynności komornika w rozumieniu art. 767 k.p.c., jest przejawem wieloaspektowego nadzoru. Separacja nadzoru administracyjnego od judykacyjnego skłania do wyprowadzenia wniosku, że nie może on dotyczyć merytorycznej działalności komornika sądowego. Wnioski dłużnika o wydanie zarządzeń w trybie art. 759 § 2 k.p.c., czy o obniżenie opłaty egzekucyjnej z art. 48 u.k.k., nie mogą stać się przedmiotem rozpatrywania przez prezesa sądu rejonowego. Właściwy będzie tu sąd w ramach nadzoru judykacyjnego. Wydaje się, że dotyczy to zagadnień administracyjnych, takich jak terminowość prowadzonych czynności, zagadnień biurowości i rachunkowości, czyli tego, co jest sferą nadzoru administracyjnego *sensu stricto*. W przypadku stwierdzenia, że skarga dotyczy czynności egzekucyjnej i zarzuty mają charakter formalnoprawny, powinna zostać przekazana do komornika sądowego z zastosowaniem do niej art. 767 k.p.c.²¹

2.2.3. Nadzór prezesa sądu okręgowego i apelacyjnego²²

Z całą pewnością trzeba stwierdzić, że uprawnienia prezesa sądu okręgowego i apelacyjnego w związku z szerokim zakresem przedmiotowym nadzoru odpowiedzialnego prezesa sądu rejonowego są okrojone. Oba organy nadzorcze mogą skierować komornika sądowego i asesora na badania w celu ustalenia trwałej niezdolności do pełnienia swojej funkcji (art. 26 i 141 u.k.s.). Tożsame są kompetencje w postaci wszczynania postępowania dyscyplinarnego, zlecania przeprowadzenia kontroli czy wizytacji oraz występowanie do ministra sprawiedliwości

²¹ Zob. A. Grajewski, *Art. 179 [w:] Komentarz..., op. cit.*, nb 3.

²² Biorąc pod uwagę charakter i ramy niniejszego opracowania, autor ograniczy się w przypadku uprawnień prezesa sądu okręgowego i apelacyjnego do omówienia wyłącznie tych, które są odmienne od kompetencji prezesa sądu rejonowego.

z wnioskiem o odwołanie komornika. Szczególne uprawnienia przysługują prezesowi sądu apelacyjnego w odniesieniu do aplikantów i asesorów sądowych. Tych pierwszych może zawiesić w czynnościach (art. 182 ust. 5 u.k.s.), a drugich – zawiesić oraz odwołać, w szczególności w przypadku uporczywego lub rażącego naruszenia przepisów (art. 182 ust. 3 i 4 u.k.s.). Rozwiązanie to jest spójne z art. 131 u.k.s., który przewiduje, że asesora komorniczego powołuje prezes sądu apelacyjnego na wniosek kandydata. Ponadto ten sam organ, w drodze zarządzenia, wyznacza zastępcę komornika sądowego i wyraża zgodę na zwalnianie lub zatrudnianie przez niego pracowników kancelarii.

2.2.4. Nadzór sędziego wizytatora

Podstawę działania sędziego wizytatora określa art. 174 ust. 1 u.k.s., który stanowi, że wszystkie organy nadzoru administracyjnego, poza prezesem sądu rejonowego, mogą zlecić sędziemu mającemu co najmniej 4-letnie doświadczenie orzecznicze w sprawach egzekucyjnych (art. 184 u.k.s.) przeprowadzenie wizytacji albo lustracji określonej kancelarii (charakter generalny) lub toku postępowania w konkretnej sprawie (charakter konkretny). Uprawnienia sędziego mają charakter typowy dla organów nadzorczych, tzn. obejmują żądanie przedstawienia akt spraw, urządzeń ewidencyjnych lub dokumentacji księgowej, a także dokumentów dotyczących funkcjonowania kancelarii (art. 168 ust. 4–5 u.k.s.). Ponadto przysługują mu instrumenty prawne mające bezpośredni wpływ na pracę komornika sądowego, jak wydawanie wiążących zaleceń powizytacyjnych oraz legitymacja czynna w sprawach dyscyplinarnych w zakresie swoich obowiązków (art. 183 ust. 2 u.k.s.). Sędzia wizytator może wnosić o odwołanie asesora w przypadku rażącego lub uporczywego naruszenia przepisów prawa (art. 144 ust. 2 u.k.s.). W przypadku komorników sądowych takiej kompetencji nie posiada, ale ma prawo do zwrócenia się do prezesa właściwego sądu okręgowego z informacją o istnieniu podstaw do złożenia wniosku do ministra sprawiedliwości o odwołanie

komornika sądowego (art. 183 ust. 3 u.k.s.). Co ważne, nie należy mylić sędziego wizytatora z sędzią, który został wyznaczony przez prezesa sądu rejonowego do przeprowadzenia kontroli. Są to odrębne podmioty, których funkcje uregulowano w ustawie o komornikach sądowych.

2.3. Nadzór korporacyjny

Zagadnienie nadzoru samorządu komorniczego regulują art. 188–194 u.k.s. Wynika z nich, że ustawodawca wskazał dwa organy nadzoru korporacyjnego: Krajową Radę Komorniczą (KRK) oraz radę właściwej izby komorniczej w ograniczonym przedmiotowo zakresie. Prezes Krajowej Rady Komorniczej, jak wynika z art. 188 ust. 3 u.k.s., nie jest samodzielnym organem nadzorczym, ale wykonuje on swoje kompetencje na mocy ustawowego upoważnienia w imieniu KRK. Podobnie jest w przypadku komornika wizytatora. Co ważne, jest to nadzór sprawowany niezależnie od pozostałych organów. Wyraża to zasadę separacji organów nadzorczych, jednak konsekwencją tego jest sytuacja wielości podmiotów nadzorujących pracę komorników sądowych. Kompetencje tych organów pokrywają się, ale organy te są od siebie niezależne. Nadzór ten skupia się głównie na płaszczyźnie prowadzenia kancelarii komorniczej (prawidłowość prowadzenia biurowości i rachunkowości kancelarii, badanie przyjmowania spraw z wyboru), etyki zawodowej oraz przestrzegania wewnętrznych aktów prawnych samorządu komorniczego. Z tak określonego zakresu przedmiotowego nadzoru wynika, że nie może on wkraczać w sferę nadzoru judykacyjnego i prowadzić do zmiany lub uchylecia dokonanych czynności egzekucyjnych²³.

Ograniczone przedmiotowo uprawnienie do sprawowania nadzoru ma rada izby komorniczej. Dotyczy to wyłącznie spraw związanych z etyką zawodową oraz przestrzeganiem aktów wewnętrznych samorządu komorniczego.

²³ A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019, s. 115.

Instrumenty nadzoru korporacyjnego określa w sposób enumeracyjny art. 188 ust. 4 u.k.s., który przewiduje, że może być to wizytacja kancelarii obejmująca pełną działalność kancelarii oraz lustracja, która obejmuje wybrane zagadnienia. Mniej inwazyjne środki to żądanie przedstawienia akt sprawy oraz urządzeń ewidencyjnych lub dokumentacji księgowej wraz z wyjaśnieniami.

Komornikiem wizytatorem zostaje komornik wybrany w drodze uchwały przez Krajową Radę Komorniczą na 3-letnią kadencję spośród członków każdej izby komorniczej w liczbie zgodnej z podjętą w tej sprawie uchwałą (art. 190 ust. 2 u.k.s.). Ustawodawca wymaga, aby wizytatorem był komornik, który wyróżnia się w środowisku swoim doświadczeniem, ale i dotychczasową pracą, stąd wymóg 5-letniej nienagannej służby, brak prowadzania wobec niego postępowania dyscyplinarnego oraz ukończenie wyższych studiów prawniczych.

Ustawa o komornikach sądowych przewiduje dwa rodzaje wizytacji. Pierwsza jest wizytacją zaplanowaną zgodnie z harmonogramem ustalonym przez radę izby komorniczej, która odbywa się nie rzadziej niż raz na 2 lata (art. 192 ust. 2 i 3 u.k.s.). Druga dotyczy kontroli *ad hoc*, którą mogą zlecić Krajowa Rada Komornicza, rada właściwej izby komorniczej, rzecznik dyscyplinarny lub minister sprawiedliwości. Jedyłą przesłanką jest „zaistnienie ważnej potrzeby”, którą to przesłankę należy uznać za dalece nieprecyzyjną, co może stać się przyczyną nadużywania przez organy nadzorcze przysługujących im kompetencji. Komornik wizytator nie może dokonywać czynności z własnej inicjatywy, poza harmonogramem lub bez zlecenia. Wydaje się, że w tym miejscu separacja rodzajów nadzoru traci na znaczeniu. Minister sprawiedliwości ma możliwość wszczęcia nadzoru korporacyjnego poprzez zlecenie dokonania kontroli lub wizytacji przez wizytatora. Po drugie, powstaje pytanie, w jakim zakresie rada właściwej izby może zlecić dokonanie czynności nadzorczych, skoro art. 188 ust. 5 ogranicza przedmiotowo zakres takiego nadzoru? Wydaje się, *de lege ferenda*, że do katalogu podmiotów sprawujących nadzór powinna zostać dodana wprost rada izby

komorniczej. Obecny stan prawny powoduje, że zlecenie wizytacji lub lustracji przez ten organ ogranicza zakres nadzoru przez wizytatora tylko do kwestii etyki zawodowej i przestrzegania przepisów wewnętrznych. Z kolei dla utrzymania separacji, ale także wewnętrznej spójności ustawy o komornikach sądowych, minister sprawiedliwości powinien zostać pozbawiony kompetencji do zlecenia wizytacji lub kontroli przez komornika wizytatora. Uprawnienia w ramach nadzoru administracyjnego są w tym względzie wystarczające. Ważne znaczenie ma art. 194 u.k.s., który stanowi o tym, że protokół, polecenia powizytacyjne oraz sprawozdania zbiorcze kancelarii przekazuje się do KRK, a wnioski z poleceń stanowią materiał do obowiązkowego, stałego szkolenia komorników i asesorów (art. 194 ust. 3 u.k.s.). Wynika z tego prewencyjna i edukacyjna rola nadzoru korporacyjnego, gdzie konsekwencje negatywnych zachowań mogą stać się przestrogą dla pozostałych komorników, a właściwe wzorce przykładem²⁴.

3. Odpowiedzialność dyscyplinarna a karna – wybrane różnice²⁵

Odpowiedzialność dyscyplinarną – z racji braku jej wyraźnego wyodrębnienia w postaci oddzielnego aktu prawnego – należy scharakteryzować w oparciu o terminologię prawnokarną, choć nie można jej zrównać z odpowiedzialnością karną²⁶. Wynika to z kilku odmienności, które należy wskazać. Po pierwsze, odpowiedzialność dyscyplinarna ma ograniczony podmiotowo charakter, tzn. obejmuje wyłącznie przedstawicieli określonych zawodów zaufania publicznego, których pragmatyki służbowe lub ustawy ustrojowe zawierają przepisy regulujące postępowanie dyscyplinarne. W przypadku komorników sądowych mamy wskazane przesłanki odpowiedzialności dyscyplinarnej w art. 222 u.k.s. Ponadto samorząd komorniczy skodyfikował swoje zasady etyki zawodowej

²⁴ A. Grajewski, *Art. 194 [w:] Komentarz..., op. cit.*

²⁵ Więcej na ten temat: M. Nawrocki, K. Burdziak, M. Kowalewska-Łukuć, *Komornik sądowy w prawie karnym*, Sopot 2021, 1–252.

²⁶ R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013, s. 90.

w postaci Kodeksu etyki zawodowej komorników sądowych²⁷. Wiąże się to z drugą odmiennością, czyli zakresem regulacji odpowiedzialności dyscyplinarnej. W odróżnieniu od odpowiedzialności karnej, odpowiedzialność dyscyplinarną regulują nie tylko przepisy rangi ustawowej, ale różnego rodzaju kodeksy etyki, które uchwalił samorząd każdego zawodu. Pozostaje sporne, jak daleko może sięgać taki kodeks, tzn. czy może kreować delikty dyscyplinarne bez podstawy ustawowej²⁸. W doktrynie pojawia się pogląd, że z art. 17 Konstytucji RP wynika, że kodeks etyki, jako akt prawa wewnętrznego, jest wystarczającą podstawą do kreowania odpowiedzialności dyscyplinarnej w ramach korporacji zawodowej²⁹. Ponadto odmienny jest cel odpowiedzialności dyscyplinarnej, czyli ochrona porządku publicznego w określonym zawodzie zaufania publicznego, a nie wśród ogółu społeczeństwa.

4. Podstawa i charakter odpowiedzialności dyscyplinarnej komornika sądowego

Wspomniany już art. 222 u.k.s. statuuje odpowiedzialność dyscyplinarną komornika sądowego. Lista przesłanek wskazanych w tym przepisie ma charakter półotwarty i odzwierciedla wielopodmiotowy nadzór nad komornikiem sądowym. Jako podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej wskazano delikty wynikające z nadzoru administracyjnego (art. 222 pkt 2, 9, 10 u.k.s.), judykacyjnego (art. 222 pkt 2–8 u.k.s.) oraz korporacyjnego (art. 222 pkt 9–10 u.k.s.)³⁰. Regulacja ta weszła w życie dnia 1 stycznia 2019 r. w miejsce art. 71 u.k.s.i.e, który również zawierał

²⁷ Wszedł w życie na mocy Uchwały Krajowej Rady Komorniczej z dnia 6 września 2016 r. (nr 1603/V); dalej: k.e.z.k.s..

²⁸ Zob. G. Ławnikowicz, *Komentarz do Kodeksu Etyki Zawodowej Komornika Sądowego*, Sopot 2017, s. 21–23.

²⁹ Tak: M. Wiącek, *Art. 93 [w:] Konstytucja RP. Tom 2. Komentarz do art. 87–243*, pod red. M. Safjana, L. Boska, Warszawa 2016, s. 197–198.

³⁰ Odmienne: M. Świeczkowska-Wójcikowska, *Art. 222 [w:] Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Komentarz*, pod red. J. Świeczkowskiego, Warszawa 2020, nb 7.

katalog przewinień dyscyplinarnych, jednak lista ta, przez użycie sformułowania „w szczególności”, miała charakter otwarty i mniej szczegółowy. Obecne uregulowanie ma zatem walor porządkujący, ale też – jak wskazano w uzasadnieniu – rozszerzający katalog przewinień dyscyplinarnych³¹. Należy podkreślić, że podział ten oddaje dystynkcję norm deontologicznych zaproponowaną przez M. Laskowskiego, dotyczącą zarówno konkretnych zagadnień (por. art. 222 pkt. 2–9), jak i ogólnego nakazu dbałości o godność zawodu (por. art. 222 ust. 1 u.k.s.)³².

O odpowiedzialności dyscyplinarnej komornika sądowego możemy mówić tylko w przypadku, gdy czyn stanowiący jej podstawę ma charakter zawiniony. Oczywiście, mieści się w tym вина umyślna (*dolus directus*), jak i вина nieumyślna (*dolus eventualis*). Wynika z tego wniosek, że komornik sądowy musi mieć zamiar popełnienia przewinienia dyscyplinarnego albo godzić się na jego dokonanie (z racji lekkomyślności albo niedbalstwa).

Najważniejszą przesłanką odpowiedzialności dyscyplinarnej z u.k.s., która zostanie omówiona poniżej, jest naruszenie powagi lub godności urzędu albo inne uchybienie zasadom etyki zawodowej. Pozostałe, z uwagi na przedmiot niniejszego opracowania, zostały omówione wyżej. Dekodując wskazaną normę, należy zauważyć, że składają się na nią dwa komponenty, czyli naruszenie powagi lub godności urzędu (1) albo inne uchybienie zasadom etyki zawodowej (2), które można utożsamiać z Kodeksem etyki zawodowej komornika sądowego.

Nie istnieje definicja legalna powagi lub godności urzędu, choć z pewnością ciężko byłoby ją skonstruować. Należy odwołać się do orzecznictwa, które *ad casum* podejmowało próby jej zdefiniowania. Bezsprzecznie jest to cecha zapewniająca autorytet i należyty szacunek, która wiąże się z nieskazitelnością charakteru zarówno na polu

³¹ Uzasadnienie do projektu ustawy o komornikach sądowych, Sejm VIII kadencji, druk sejmowy nr 1582, s. 25.

³² Zob. M. Laskowski, *Godność zawodu [w:] Uchybienie godności urzędu sędziego jako podstawa odpowiedzialności dyscyplinarnej*, Warszawa 2019.

zawodowym, jak i prywatnym³³. Postępowanie komornika sądowego musi wywoływać szacunek zarówno uczestników postępowania, jak i osób postronnych.

Pomijając typowe przypadki naruszenia godności lub powagi urzędu, jak pokazywanie się publicznie w stanie upojenia alkoholowego czy używanie w przestrzeni publicznej słów uznawanych powszechnie za obraźliwe, należy wskazać, że w doktrynie podawane są przykłady, których bez analizy konkretnej sprawy za takie nie można uznać. Przykładem może być nieregulowanie zobowiązań przez komornika sądowego. W ocenie M. Klonowskiego jest to esencjonalnie sprzeczne z misją zawodu komornika sądowego³⁴. Tak twarda i niepozostawiająca przestrzeni do indywidualnej oceny teza nie jest słuszna. W takim przypadku w toku postępowania dyscyplinarnego ocenie powinna podlegać przyczyna popadnięcia przez komornika w zwłokę w realizacji swoich prywatnych zobowiązań, wysokość niezrealizowanych należności oraz stopień zawinienia. Automatyczna ocena stoi w sprzeczności z podstawowym elementem odpowiedzialności dyscyplinarnej, czyli stopniem zawinienia.

Kodeks etyki zawodowej komorników sądowych jest ewidentnym przejawem istnienia autonomii samorządu komorniczego, której źródła należy upatrywać w art. 17 ust. 1 Konstytucji RP. W odróżnieniu od ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, nowa ustawa o komornikach sądowych wprost przyznała kompetencję Krajowej Radzie Komorniczej do uchwalenia zasad etyki zawodowej po zasięgnięciu opinii walnych zgromadzeń izb komorniczych (art. 202 ust. 1 pkt 4 u.k.s.). Rozwiąło to wcześniejsze wątpliwości co do istnienia kompetencji samorządu komorniczego do przyjęcia tego rodzaju aktu³⁵. Sam kodeks jest na tle Kodeksu etyki zawodowej adwokatów (70 artykułów) czy radców prawnych (66 artykułów) stosunkowo krótki (36 paragrafów). Z pewnością taka objętość kodeksu nie jest jego wadą, a raczej uzupełnia się z zawartością treściową

³³ Zob. dot. sędziów wyrok SN z dnia 29 sierpnia 2019 r. I DSK 13/19, OSNID 2020.

³⁴ M. Klonowski, *Art. 222 [w:] Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych*, pod red. R. Reiwer, Warszawa 2021, nb 6.

³⁵ G. Ławnikowicz, *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 24–25.

ustawy o komornikach sądowych, gdzie dość szczegółowo uregulowano przesłanki odpowiedzialności dyscyplinarnej (por. art. 222 u.k.s.).

Kodeks etyki zawodowej komornika sądowego w § 1 określa swój zasięg podmiotowy, wskazując, że jego regulacja dotyczy nie tylko komorników w stanie czynnym, ale także emerytowanych komorników oraz aplikantów i asesorów. Ponadto kodeks ten dotyczy także życia prywatnego osób go obejmujących i może dotyczyć np. sytuacji towarzyskich (wyboru znajomych oraz spędzania wolnego czasu) oraz wszelkich sytuacji mogących wpłynąć na realizację zasad etyki zawodowej³⁶. W § 2 k.e.z.k.s. bezpośrednio odesłano do art. 222 ust. 1 u.k.s. wskazując, że naruszenie kodeksu etyki zawodowej jest realizacją zawartej tam normy i stanowi przesłankę odpowiedzialności dyscyplinarnej. Wydaje się, że jest to zbędny przepis, gdyż już z samej treści ustawy o komornikach sądowych jasno wynika, że naruszenie k.e.z.k.s. może stanowić podstawę wszczęcia postępowania dyscyplinarnego i ukarania winnego naruszenia.

Pierwszy dział kodeksu obejmuje zagadnienia ogólne, w tym wskazanie zakresu podmiotowego i przedmiotowego zbioru zasad (§ 1 k.e.z.k.s.), treści przyrzeczenia (§ 4 k.e.z.k.s.) oraz zobowiązuje winnego naruszenia do podjęcia działań zmierzających do usunięcia skutków naruszenia lub w inny sposób zadośćuczynienia osobie dotkniętej takim postępowaniem (§ 5 k.e.z.k.s.). Dział drugi dotyczy zasad pełnienia służby (rozdział I) i wskazuje przede wszystkim wartości, którymi powinien kierować się komornik, takie jak: postępowanie zgodne z obowiązującymi przepisami prawa i swoim sumieniem, złożonym ślubowaniem oraz przyrzeczeniem, zasadami współżycia społecznego, dobrymi obyczajami, wykazywania się należyłą rzetelnością i sumiennością, kierowania się zasadami uczciwości, godności, honoru oraz do dochowania tajemnicy prawnie chronionej (§ 6 k.e.z.k.s.). Rozdział II działu drugiego dotyczy wykonywania zawodu, gdzie podkreślono obowiązek dokonywania czynności zgodnie z interesem wymiaru sprawiedliwości

³⁶ Zob. P. Chyc, E. Kowalska, *Zasady etyki komorniczej* [w:] *Etyka prawnicza. Zagadnienia podstawowe*, pod red. S. Sykuny, Warszawa 2018, s. 141.

(§ 13 k.e.z.k.s.) oraz sprawnie, szybko i rzetelnie (§ 14 k.e.z.k.s.). Obowiązki te są skonstruowane w sposób ogólny i mogłyby się znaleźć w każdym zbiorze etyki zawodowej określonego zawodu prawniczego. Na tym tle wyjątkowy jest § 15 k.e.z.k.s., który dotyczy terminowości przekazywania akt komornikowi właściwemu w przypadku rozstrzygnięcia zbiegu. Zawarcie tej regulacji ma ten skutek, że przekazywanie akt egzekucyjnych zostało uznane za zasadę etyki komorniczej i komornik, który jest właściwy, ma uprawnienie do zwrócenia uwagi nieprzekazującemu akt, a w ostateczności do zawiadomienia właściwej izby komorniczej (§ 30 k.e.z.k.s.). Ostatni rozdział odnosi się do uczciwej konkurencji, która w przypadku komorników znajdujących się na pograniczu sfery publicznej i prywatnej, ma szczególny wymiar. Od czasu nowelizacji ustawy z dnia 24 maja 2007 r. o komornikach sądowych i egzekucji³⁷, w jednym rewirze może działać więcej niż jeden komornik, stąd regulacje antyreklamowe i ograniczające konkurencję stały się niezbędne. Przepis § 17 k.e.z.k.s. statuuje zakaz jakiejkolwiek reklamy, który biorąc pod uwagę publiczny wymiar wykonywania zawodu komornika sądowego, jest zasadny. Problematiczne pozostaje zagadnienie konkurencji. Czy możliwa jest bowiem konkurencja między komornikami sądowymi? Wydaje się, że możliwość działania w więcej niż jednym rewirze komornika sądowego nie oznacza konkurencyjności, jaka charakteryzuje podmioty wolnorynkowe, a raczej ma ona swoisty charakter, stymulujący komorników do efektywniejszego działania poprzez zwiększanie swojej skuteczności³⁸. Po drugie, ciężko jakkolwiek wykluczyć konkurencję między komornikami, wyznaczyć jej granice i znaleźć wspomniane rozróżnienie. Stąd przeniesienie tego zagadnienia na płaszczyznę deontologii zawodowej ma tę konsekwencję, że od każdego komornika wymaga się, aby umiał znaleźć balans między rywalizacją z innymi komornikami, np. poprzez liczbę składanych wniosków egzekucyjnych przez wierzycieli czy skuteczność prowadzonych spraw, a powagą urzędu, który pełni, będąc funkcjonariuszem

³⁷ Dz.U. z 2007 r. Nr 112, poz. 769.

³⁸ Zob. wyrok TK z dnia 14 maja 2009 r., K 21/08, OTK-A 2009/5/67.

publicznym (art. 1 u.k.s.). Dział trzeci obejmuje zagadnienia związane z postępowaniem poza służbą i dotyczy przede wszystkim pracy w samorządzie komorniczym (§ 20–26 k.e.z.k.s.) oraz stosunków między komornikami (§ 27–31 k.e.z.k.s.).

4.1. Postępowanie dyscyplinarne

Zgodnie z ustawą o komornikach sądowych kompetencja do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego przysługuje:

- 1) ministrowi sprawiedliwości (art. 172 ust. 2 pkt 3 u.k.s.);
- 2) prezesowi sądu rejonowego (art. 175 ust. 2 pkt 4 u.k.s.);
- 3) prezesowi sądu okręgowego (art. 181 ust. 1 u.k.s.);
- 4) prezesowi sądu apelacyjnego (art. 182 ust. 1 u.k.s.);
- 5) sędziemu wizytatorowi (art. 183 ust. 2 u.k.s.);
- 6) komornikowi wizytatorowi (art. 228 ust. 1 u.k.s.);
- 7) organowi samorządu komorniczego, za który – zgodnie z art. 196 ust. 1 u.k.s. – trzeba uznać: Krajową Radę Komorniczą oraz radę właściwej izby komorniczej³⁹.

W pierwszej instancji postępowanie toczy się przed komisją dyscyplinarną, która obejmuje swoim zasięgiem obszar całego kraju. Jest to wyjątkowy model na tle pozostałych zawodów prawniczych, gdyż w żadnym innym nie występuje organ o tak określonej właściwości terytorialnej, która obejmuje cały kraj⁴⁰. Sama komisja dyscyplinarna składa się z 33 członków, których powołuje Krajowa Rada Komornicza spośród kandydatów zaproponowanych przez izby komornicze (po 4 z każdej). Zatem KRK dokonuje wyboru 33 osób spośród 44 kandydatów (po 4 z 11 izb komorniczych), a zatem izby mają duży wpływ na to, kto będzie zasiadał w komisji. Według ustawy o komornikach sądowych to sami członkowie wybierają spośród siebie przewodniczącego

³⁹ B. Falkowski, *Art. 228 [w:] Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. M. Simbierowicza, M. Świtkowskiego, Lex/el. 2021, nb 2.

⁴⁰ R. Giętkowski, *Postępowanie dyscyplinarne [w:] Etyka prawnicza. Zagadnienia podstawowe*, pod red. S. Sykuny, Warszawa 2018, s. 277–278.

i wiceprzewodniczących (art. 231 ust. 5 u.k.s.), podczas gdy na gruncie poprzednio obowiązującej ustawy wyboru dokonywała KRK (art. 75a ust. 3 u.k.s.i.e.). Kadencja trwa 4 lata i może nastąpić jednokrotna reelekcja.

Każda sprawa jest rozpatrywana przez komisję w składzie 3-osobowym (art. 233 ust. 2 u.k.s.), a członkowie są niezawisli w swoim orzekaniu (art. 233 ust. 1 u.k.s.). Dla orzekania wiążący charakter mają ustalenia poczynione w trybie nadzoru judykacyjnego, a także art. 233 ust. 3 u.k.s., który wskazuje, że komisja również z urzędu ma dokonywać ustaleń, czy zachowanie obwinionego nosiło znamiona przewinienia dyscyplinarnego. Przepis ten statuuje zasadę prawdy materialnej w postępowaniu toczącym się przed komisją. Orzeczenie powinno się oprzeć na prawdziwym stanie faktycznym, a nie ograniczać się do dowodów przedstawionych przez strony (por. art. 2 § 2 k.p.k.).

Zgodnie z art. 235 ust. 1 u.k.s. stronami w postępowaniu dyscyplinarnym są: podmiot, który złożył wniosek, oskarżyciel i pokrzywdzony. Podmioty legitymowane czynnie do złożenia wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego zostały już wskazane wcześniej (art. 228 ust. 1 u.k.s.). Odrębną stroną jest oskarżyciel, ale dystynkcja ta wynika z faktu, że poza podmiotami z art. 228 ust. 1 u.k.s. jest nim zawsze rzecznik dyscyplinarny powoływany przez ministra sprawiedliwości spośród 3 kandydatów przedstawionych przez Krajową Radę Komorniczą (art. 236 ust. 1 u.k.s.) na 4-letnią kadencję (art. 236 ust. 4 u.k.s.). Najważniejszą kompetencją rzecznika dyscyplinarnego jest możliwość wszczęcia dochodzenia dyscyplinarnego z urzędu lub na wniosek podmiotów mających legitymację do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, do którego wspomniane dochodzenie ma służebny charakter, czyli ma służyć szczególnemu zbadaniu okoliczności wskazanych we wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego. Rola rzecznika polega na prowadzeniu czynności wyjaśniających i zgromadzeniu materiału, który będzie później stanowił podstawę orzekania przez komisję dyscyplinarną⁴¹.

⁴¹ Zob. A. Roch, *Rzecznik dyscyplinarny sędziów jako dominus litis postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego*, Prok. i Pr. 2020, nr 4–5, s. 42.

W związku z tym, zgodnie z art. 189 u.k.s., może on dokonać wizyty lub lustracji kancelarii, żądać przedstawienia akt sprawy wraz z wyjaśnieniami oraz udostępnienia urządzeń ewidencyjnych lub dokumentacji księgowej wraz z wyjaśnieniami. Rzecznik może oceniać działalność komornika sądowego lub asesora pod kątem ewentualnej odpowiedzialności dyscyplinarnej oraz kwalifikacji postępowania jako rażące lub uporczywe naruszenie przepisów prawa (art. 170 ust. 2 u.k.s. w zw. z art. 189 u.k.s.). Samo wszczęcie dochodzenia może skutkować zawieszeniem komornika w czynnościach przez ministra sprawiedliwości (art. 242 u.k.s.).

Należy wskazać jeszcze zakres związania wnioskiem o wszczęcie dochodzenia dyscyplinarnego. Zgodnie z art. 240 ust. 2 u.k.s. rzecznika wiąże sam wniosek, jednak – jak wskazuje się w doktrynie – przedstawiona kwalifikacja w treści wniosku już nie⁴². Ponadto istotnym zagadnieniem jest to, czy ustalenia dokonane przez rzecznika są wiążące dla wnioskodawcy. Wydaje się, że skoro w roli oskarżyciela mogą działać samodzielnie podmioty uprawnione do złożenia wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego (art. 235 ust. 2 u.k.s.), to nawet stwierdzenie przez rzecznika braku podstaw do złożenia wniosku o ukaranie (art. 244 u.k.s.) nie niweczy wszczętego postępowania. Po trzecie, skoro dochodzenie jest wszczynane z urzędu przez rzecznika, to może być prowadzone nawet wtedy, gdy nie toczy się wobec komornika postępowanie dyscyplinarne. Powoduje to, że zawieszony może być komornik, wobec którego nie jest prowadzone żadne postępowanie (komornik nie ma nawet charakteru osoby obwinionej – por. art. 235 ust. 3 u.k.s.), a jedynie rzecznik prowadzi postępowanie przygotowawcze, bo taki charakter trzeba nadać dochodzeniu dyscyplinarnemu.

Obwinionym zgodnie z art. 235 ust. 3 u.k.s. jest komornik, asesor albo aplikant, przeciwko któremu złożono wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego. Jak stanowi art. 239 u.k.s., może on korzystać z pomocy profesjonalnego obrońcy.

⁴² M. Świeczkowska-Wójcikowska, *Art. 240 [w:] Komentarz..., op. cit., nb 6.*

Jedyną stroną, której nie definiuje art. 235 u.k.s., jest pokrzywdzony. Uprawnia to na mocy art. 223 ust. 2 u.k.s. do sięgnięcia do definicji legalnej zawartej w Kodeksie postępowania karnego. Zgodnie z art. 49 k.p.k. pokrzywdzonym jest osoba fizyczna lub prawna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo. Oczywiście, na mocy odpowiedniego stosowania tego przepisu, mowa o delikcie dyscyplinarnym.

Legitymację podmiotów uprawnionych do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego wskazuje art. 228 u.k.s. Jak wynika z art. 228 ust. 2 u.k.s., samo złożenie wniosku wszczyna postępowanie dyscyplinarne przed komisją. W treści wniosku powinna zostać wskazana kara, o której wymierzenie wnosi oskarżyciel. W przypadku gdy jest to kara wydalenia ze służby komorniczej, niezależnie od dalszego wyniku sprawy, komornik sądowy może zostać zawieszony w czynnościach przez ministra sprawiedliwości (art. 18 ust. 2 pkt 5 u.k.s.). Jest to daleko idąca kompetencja, która może zostać zastosowana wobec komornika, nawet gdy postępowanie dyscyplinarne nie wykaże podstaw do wymierzenia takiej kary. Decydująca jest tu sama treść wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego.

W postępowaniu w pierwszej instancji orzeka komisja dyscyplinarna w składzie 3-osobowym (art. 233 ust. 2 u.k.s.). Komisja ma swobodę co do oceny faktów, czy dane zachowanie nosiło znamiona deliktu dyscyplinarnego, co oznacza, że nie jest związana treścią wniosku oskarżyciela, poza wytknięciem uchybienia komornikowi sądowemu w przypadku stwierdzenia rażącej obrazy przepisów (art. 233 ust. 3 u.k.s.). Postępowanie przed komisją ma charakter jawny oraz u.k.s. wskazuje, że sprawa powinna zostać rozpatrzona na pierwszej rozprawie (art. 246 ust. 1 u.k.s.), która może się odbyć w przypadku nieusprawiedliwionego niestawienia stron bez ich udziału (art. 247 ust. 1 u.k.s.). Komisja ma kompetencję do przeprowadzenia samodzielnie postępowania dowodowego, od którego może odstąpić, gdy obwiniony przyznaje się do zarzucanego mu czynu. W odróżnieniu od postępowania karnego, w takim przypadku nie jest konieczną przesłanką brak wątpliwości co do przyznania się do winy

(art. 388 k.p.k.). Po drugie, przyznanie się do popełnienia zarzucanego czynu powoduje wyłączenie w całości postępowania dowodowego, podczas gdy w postępowaniu karnym powoduje to tylko częściowe odstąpienie od konieczności przeprowadzenia dowodów⁴³.

W art. 224 u.k.s. wskazano katalog kar dyscyplinarnych, do których należą:

- 1) upomnienie;
- 2) nagana;
- 3) kara pieniężna w wysokości od 5 000 zł do 100 000 zł;
- 4) zakaz przyjmowania spraw z wyboru wierzyciela na okres od roku do 3 lat;
- 5) kara zawieszenia komornika w czynnościach na okres od 6 miesięcy do 3 lat;
- 6) wydalenie ze służby komorniczej;
- 7) podanie do publicznej wiadomości treści prawomocnego orzeczenia dyscyplinarnego.

Odrębny, skrócony katalog kar dla asesorów i aplikantów zawarto w art. 226 u.k.s. Przepis art. 224 ust 3–9 u.k.s. reguluje zagadnienie zatarcia kar dyscyplinarnych, którego termin, w zależności od wymierzonej kary, wynosi 3 lata albo 5 lat. Wyjątkiem jest kara wydalenia ze służby komorniczej, która nie ulega zatarciu i powoduje, że osoba ukarana nie może ponownie zostać powołana na stanowisko komornika. Przy wydawaniu orzeczenia przez komisję ustawa o komornikach sądowych w art. 250 przewiduje dyrektywę wymiaru kary wzorowanej na tej zawartej w art. 53 k.k.

Od wydanego przez komisję dyscyplinarną orzeczenia przysługuje odwołanie do sądu apelacyjnego właściwego ze względu na siedzibę kancelarii ukaranego komornika, w której obwiniony aplikant lub asesor był zatrudniony (art. 252 ust. 1 u.k.s.). Podmioty legitymowane do wniesienia środka zaskarżenia są tożsame – jak w przypadku wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, z wyjątkiem organów samorządu komorniczego, gdzie jedynym podmiotem uprawnionym jest Prezes Krajowej Rady Komorniczej, który jest też organem właściwym do realizacji prawomocnego orzeczenia co do kary pieniężnej (art. 260 ust. 2 u.k.s.).

⁴³ Zob. D. Świecki, *Wina w prawie karnym materialnym i procesowym*, PK 2009, nr 11–12, s. 9.

Od wyroku sądu apelacyjnego przysługuje kasacja do Sądu Najwyższego, której podstawą może być rażące naruszenie prawa, jak i rażąca niewspółmierność wymierzonej kary dyscyplinarnej. Zatem sama niewspółmierność kary może stanowić podstawę kasacji, w odróżnieniu od regulacji zwartej w art. 523 § 1 k.p.k., która to wyklucza. Ustawa w sposób zdecydowany ogranicza podmiotowo legitymację do jej wniesienia. Uprawnienie to przysługuje wyłącznie Prokuratorowi Generalnemu i Rzecznikowi Praw Obywatelskich.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego dość jasno wskazano relację postępowania dyscyplinarnego w stosunku do postępowania karnego⁴⁴. Obie te procedury są odrębne, tzn. każdy z organów rozstrzygających jest niezależny w zakresie dokonywanych ocen i treści wydanego orzeczenia. Jednocześnie trwania postępowań i pokrywanie się spraw pod względem przedmiotowym i podmiotowym nie ma tutaj znaczenia. Jak wskazał SN: „Postępowanie dyscyplinarne i karne to dwa odrębne tryby, a brak «skazania» nie stanowi przesłanki wykluczającej możliwość przeprowadzenia postępowania dyscyplinarnego. Jego wynik podlega autonomicznej wykładni na gruncie prawa materialnego”⁴⁵. Ponadto postępowanie karne nie może być uznane za długotrwałą przesłankę uzasadniającą zawieszenie postępowania dyscyplinarnego⁴⁶. Stąd, jeżeli czyn popełniony przez komornika sądowego zostanie uznany za delikt dyscyplinarny, nie znaczy to, że sąd karny uzna, iż wypełnia to znamiona czynu przestępnego, a także na odwrót – skazanie komornika za przestępstwo nie oznacza, że komisja dyscyplinarna jest związana ustaleniami sądu i może uznać, iż zarzucany delikt dyscyplinarny, który w ocenie sądu wypełniał znamiona przestępstwa, nie stanowi podstawy odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Powyższe uwagi odnoszą się do wzajemnej relacji postępowań w zakresie wymiaru kary oraz jej orzekania. Inaczej sytuacja wygląda

⁴⁴ Zob. postanowienie SN z dnia 24 lutego 2022 r., II DO 56/21, Lex nr 3314967; wyrok SN z dnia 16 kwietnia 2018 r., SNO 16/18, Lex nr 2552012; postanowienie SN z dnia 22 marca 2022 r., I PSK 196/21, Lex nr 3412154.

⁴⁵ Postanowienie SN z dnia 22 marca 2022 r., I PSK 196/21, Lex nr 3412154.

⁴⁶ Postanowienie SN z dnia 7 sierpnia 2013 r., I SNO 15/13, Lex nr 1350333.

w przypadku wpływu postępowania dyscyplinarnego na możliwość zainicjowania postępowania karnego. Tutaj przyznana została kompetencja rzecznikowi dyscyplinarnemu do zawiadomienia prokuratora, gdy w toku dochodzenia dyscyplinarnego dojdzie on do wniosku, że zarzucany delikt dyscyplinarny wypełnia znamiona przestępstwa ściganego z oskarżenia publicznego.

5. Podsumowanie

Podsumowując, należy wskazać, że nadzór nad komornikiem sądowym ma charakter wielopodmiotowy, tzn. jest sprawowany przez organy sądowe (prezes sądu rejonowego, okręgowego, apelacyjnego, sędzia wizytator), organy administracyjne (minister sprawiedliwości) oraz korporacyjne (Krajowa Rada Komornicza, rada izby komorniczej). Część kompetencji jest tożsama dla wskazanych podmiotów, co powoduje, że różnica ocen postępowania komornika może mieć odmienne konsekwencje w zależności od zastosowanego rodzaju nadzoru oraz tego, jaki organ dokonuje czynności. Nie jest to stan korzystny. Raczej powinno dojść do całkowitej separacji trybów nadzorów nad działalnością komornika sądowego ze względu na wyeliminowanie ewentualnych sporów kompetencyjnych oraz niepewności samego organu egzekucyjnego co do trwałości oceny wyrażonej w trybie nadzorczym.

Obecny katalog deliktów dyscyplinarnych, które mogą zostać popełnione przez komornika sądowego, jest rozbudowany, przez co ma on walor porządkujący. Jednakże z racji tego, że nadal katalog ten nie ma charakteru zamkniętego oraz operuje klauzulami generalnymi, pojawiają się w doktrynie głosy, aby uznawać za delikty dyscyplinarne czyny, których z góry nie można w ten sposób zakwalifikować – jak np. nieregulowanie własnych zobowiązań przez komornika.

Postępowania dyscyplinarnego komorników sądowych nie można utożsamiać z postępowaniem karnym, w wielu miejscach ustawa o komornikach sądowych odsyła do Kodeksu postępowania karnego w zakresie

nieuregulowanym (art. 223 ust. 2 u.k.s.). Realizuje się to np. przy definiowaniu pojęcia pokrzywdzonego deliktem dyscyplinarnym. Jednym z przejawów tej odrębności jest utrwalone w orzecznictwie stanowisko, że organ dyscyplinarny nie jest związany oceną prawną wyrażoną przez sąd karny w sprawie, która dotyczy przestępstwa będącego równocześnie przedmiotem badania przez komisję dyscyplinarną.

Sama procedura dyscyplinarna komorników sądowych wykazuje odrębności od tych uregulowanych dla innych zawodów prawniczych. Organ pierwszej instancji, czyli komisja dyscyplinarna, obejmuje swoją właściwością obszar całego kraju, nie jest organem działającym przy jednej z izb, ale przy Krajowej Radzie Komorniczej. Inaczej sytuacja wygląda w postępowaniu dyscyplinarnym adwokatów czy radców prawnych, gdzie sądy dyscyplinarne pierwszej instancji działają przy izbach⁴⁷. Organem drugiej instancji jest z kolei sąd apelacyjny, co należy uznać za przejaw sprawowania nadzoru przez sądownictwo powszechne nad samorządem komorniczym, co ma uzasadnienie systemowe i wynika z charakteru komornika sądowego jako organu pomocniczego wymiaru sprawiedliwości. Po trzecie, minister sprawiedliwości jako organ nadzoru administracyjnego ma daleko idące kompetencje wobec komornika sądowego (zob. art. 18 i 19 u.k.s.), które może zastosować nawet bez prowadzenia postępowania dyscyplinarnego. Wystarczy ziszczenie się któregoś z przesłanek, aby zawieszenie lub odwołanie komornika mogło być zastosowane bez udziału organu dyscyplinarnego. Zagadnieniem otwartym pozostaje to, na ile kompetencje organu o charakterze politycznym, ale i administracyjnym, powinny wkraczać tak głęboko w sferę działalności komornika sądowego i czy nie powinno to zostać jednak przekazane władzy sądowniczej, jako tej działającej przedmiotowo najbliżej organu egzekucyjnego.

⁴⁷ Zob. art. 91 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 1982 r. Nr 16, poz. 124 ze zm.) oraz art. 70(2) ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 1982 r. Nr 19, poz. 145).

Jakub Bródka, student IV roku prawa na WPiA Uniwersytetu Gdańskiego;
ORCID: 0000-0002-1504-5119

Literatura przedmiotu

Chyc P., Kowalska E., *Zasady etyki komorniczej* [w:] *Etyka prawnicza. Zagadnienia podstawowe*, pod red. S. Sykuny, Warszawa 2018.

Cieślak S., *Aksjologiczna ocena projektu z dnia 26 sierpnia 2021 r. nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego w zakresie przepisów ogólnych dotyczących postępowania egzekucyjnego* (Ud 156), PPE 2021, nr 12.

Cudak A., *Dopuszczalność wydawania zarządzeń w trybie art. 759 § 2 k.p.c. przy rozpoznawaniu skarg na czynności komornika* [w:] *Środki zaskarżenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. Zbiór studiów*, pod red. J. Misztal-Koneckiej, Sopot 2017.

Falkowski B., *Art. 228* [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. M. Simbierowicza, M. Świtekowskiego, Lex/el. 2021.

Giętkowski R., *Postępowanie dyscyplinarne* [w:] *Etyka prawnicza. Zagadnienia podstawowe*, pod red. S. Sykuny, Warszawa 2018.

Grajewski A., *Art. 166* [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, pod red. M. Simbierowicza, M. Świtekowskiego, Lex/el. 2021.

Klonowski M., *Art. 222* [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych*, pod red. R. Reiwer, Warszawa 2021.

Kowalski S., *Obligatoryjne zawieszenie komornika w czynnościach w związku z prowadzeniem przeciwko niemu postępowania karnego*, PPE 2011, nr 6–7.

Laskowski M., *Godność zawodu* [w:] *Uchybienie godności urzędu sędziego jako podstawa odpowiedzialności dyscyplinarnej*, Warszawa 2019.

Ławnikowicz G., *Komentarz do Kodeksu Etyki Zawodowej Komornika Sądowego*, Sopot 2017.

Marciniak A., *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019.

Nawrocki M., Burdziak K., Kowalewska-Łukuć M., *Komornik sądowy w prawie karnym*, Sopot 2021.

Pelc M., *Nadzór judykacyjny nad komornikiem sądowym w Niemczech*, PPC 2018, nr 2.

Pietrkowski H., *Nadzór sądu nad czynnościami komornika po zmianach wprowadzonych ustawą z 22.03.2018 r. o komornikach sądowych*, PS 2019, nr 6.

Roch A., *Rzecznik dyscyplinarny sędziów jako dominus litis postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego*, Prok. i Pr. 2020, nr 4–5.

Szachta J., *Art. 172* [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Komentarz*, pod red. M. Świeczkowskiej-Wójcikowskiej, J. Świeczkowskiego, Warszawa 2020.

Szachta J., *Miarkowanie opłaty egzekucyjnej za egzekucję świadczeń pieniężnych – zagadnienia wybrane*, PPE 2022, nr 1.

Świecki D., *Wina w prawie karnym materialnym i procesowym*, PK 2009, nr 11–12.

Świeczkowska-Wójcikowska M., *Art. 222* [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Komentarz*, pod red. J. Świeczkowskiego, Warszawa 2020.

Świeczkowski J., *Ograniczenie nadzoru sądu nad czynnościami komornika w trybie art. 759 § 2 k.p.c. a odpowiedzialność odszkodowawcza komornika. Glosa do wyroku SN z dnia 10 lutego 2010 r., V CSK 279/09*, GSP-Prz.Orz. 2012, nr 3.

Wiącek M., *Art. 93 [w:] M. Safjan, L. Bosek, Konstytucja RP, t. 2: Komentarz art. 87–243*, Warszawa 2016.

Zedler F., *Rozpoznanie skargi na czynności komornika*, Palestra 1988, nr 3.

Zembrzusi T., *Sądowe miarkowanie opłaty egzekucyjnej*, PPC 2016, nr 3.

Akty prawne

Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 1982 r. Nr 16, poz. 124 ze zm.)

Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 1982 r. Nr 19, poz. 145).

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. z 1997 r. Nr 133, poz. 882).

Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2001 r. Nr 98, poz. 1070).

Ustawa z dnia 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2007 r. Nr 112, poz. 769).

Ustawa z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. z 2010 r. Nr 40, poz. 228).

Ustawa z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 1311).

Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (Dz.U. z 2018 r., poz. 771).

Ustawa z dnia 22 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (Dz.U. z 2018 r., poz. 770).

Uzasadnienie do projektu ustawy o komornikach sądowych, druk sejmowy nr 1582, Sejm VIII kadencji.

Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o kosztach komorniczych, druk sejmowy nr 1588, Sejm VIII kadencji.

Orzecznictwo

Wyrok TK z dnia 14 maja 2009 r., K 21/08, OTK-A 2009/5/67.

Postanowienie SN z dnia 21 maja 2010 r., III CZP 28/10, OSNC 2011/1/10.

Postanowienie SN z dnia 7 sierpnia 2013 r., I SNO 15/13, Lex nr 1350333.

Wyrok SN z dnia 16 kwietnia 2018 r., SNO 16/18, Lex nr 2552012.

Wyrok SN z dnia 29 sierpnia 2019 r. I DSK 13/19, OSNID 2020, nr 3.

Postanowienie SN z dnia 24 lutego 2022 r., II DO 56/21, Lex nr 3314967.

Postanowienie SN z dnia 22 marca 2022 r. I PSK 196/21, Lex nr 3412154.

STRESZCZENIE Wyłączenie sędziego, reprezentacja strony oraz pełnomocnictwo procesowe.

Komentarz do art. 53¹ k.p.c., 68 k.p.c. i 87 k.p.c. zmodyfikowanych ustawą z dnia 9 marca 2023 r.

W niniejszym opracowaniu przeanalizowano kolejne przepisy ustawy z dnia 9 marca 2023 r. Na wstępie omówiono przepis rozszerzający katalog okoliczności decydujących o niedopuszczalności wniosku o wyłączenie sędziego o wypadek, gdy wniosek dotyczy wyłączenia sędziego niewchodzącego w skład sądu orzekającego (art. 53¹ pkt 3 k.p.c.). Następnie przedstawiono przepis zwalniający pewne podmioty od wykazania umocowania do reprezentowania strony procesu, tj. do występowania w charakterze organu strony (art. 68 § 3 k.p.c.). Na zakończenie omówiono zmianę przepisu dotyczącego pełnomocnictwa w procesie, a konkretniej w sprawach dotyczących ustalenia pochodzenia dziecka i w sprawach o roszczenia alimentacyjne (art. 87 § 3 k.p.c.).

Słowa kluczowe: dopuszczalność wniosku o wyłączenie sędziego, wykazanie umocowania do działania jako organ strony procesu, pełnomocnictwo procesowe

SUMMARY Excluding a Judge, Representing a Party and Appointing a Representative ad Litem. Comments on Articles 53¹, 68 and 87 of the Civil Procedural Code, as Amended by the Act of 9 March 2023

This paper analyses the Act of 9 March 2023. At the beginning, it discusses a regulation expanding the catalogue of circumstances based on which it is determined whether an application for excluding a judge is inadmissible with a situation where the applicant requests to exclude a judge that is not a member of the forum (Art. Art. 53¹ § 1 p. 3 of the Civil Procedural Code). Then, it presents a regulation based on which certain entities are exempted from an obligation to prove their authorisation to represent litigants, i.e. to act as a litigant's body (Art. 68 § 3 of the Civil Procedural Code). Finally, it discusses an amendment in the regulation on appointing a representative ad litem, namely in cases concerning the identification of the child's origin and in cases where maintenance is claimed (Art. 87 § 3 of the Civil Procedural Code).

Keywords: admissibility of an application for excluding a judge, proving an authorisation to act as a litigant's body, appointing a representative ad litem

Wyłączenie sędziego, reprezentacja strony oraz pełnomocnictwo procesowe.

Komentarz do art. 53¹ k.p.c., 68 k.p.c.
i 87 k.p.c. zmodyfikowanych ustawą
z dnia 9 marca 2023 r.

Wprowadzenie

1. Odesłanie. Uwagi ogólne na temat ustawy z dnia 9 marca 2023 r.¹ zostały zamieszczone w pierwszym opracowaniu z cyklu komentarzy do tej ustawy, opublikowanym w numerze 6 „Przeglądu Prawa Egzekucyjnego” z 2023 r.² Niniejsze opracowanie stanowi w pewnym sensie kontynuację opracowania wskazanego wyżej, a zatem nie zostały w nim przytoczone

¹ Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 614).

² I. Kunicki, *Właściwość rzeczowa sądu i wyłączenie sędziego. Wprowadzenie oraz komentarz do art. 17 i 49 k.p.c. zmodyfikowanych ustawą z dnia 9 marca 2023 r.*, PPE 2023, nr 6, s. 71 i n.

nazwa i data ustawy nowelizującej oraz początkowa część art. 1 tej ustawy, wskazująca dane zmienianych przez ten artykuł przepisów Kodeksu postępowania cywilnego. W niniejszym opracowaniu zamieszczono jedynie oznaczenie poszczególnych punktów art. 1 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. zawierających treść zmodyfikowanych przepisów. Nie zostały również przytoczone po raz kolejny uwagi ogólne odnośnie do regulacji wprowadzających komentowane przepisy oraz odnośnie do wejścia w życie i zastosowania zmodyfikowanych przepisów, a zatem na temat art. 19–31 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.

3) w art. 53¹ w § 1 w pkt. 2 kropkę zastępuje się średnikiem i dodaje się pkt 3 w brzmieniu:

„3) niebędącego członkiem składu orzekającego”.

1. Geneza i istota art. 53¹ k.p.c. Obecny kształt przepisów art. 53¹ k.p.c.³ został nadany przez art. 1 pkt 21 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁴. W przepisach tych zostało przewidziane zastosowanie szczególnej sankcji proceduralnej w razie wystąpienia uregulowanych *expressis verbis* przyczyn niedopuszczalności wniosku o wyłączenie sędziego. Jeżeli zachodzi choćby jedna z tych przyczyn, sąd nie rozpoznaje wniosku o wyłączenie sędziego, lecz pozostawia go „w aktach sprawy bez żadnych dalszych czynności”.

2. Zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym. Przepisy art. 53¹ k.p.c., tak samo jak pozostałe przepisy o wyłączeniu sędziego, mają zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym do wyłączenia sędziego, referendarza sądowego, komornika sądowego, asesora komorniczego oraz biegłego⁵.

³ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 ze zm.); dalej: k.p.c.

⁴ Dz.U. poz. 1469 ze zm.; dalej: ustawa z dnia 4 lipca 2019 r.

⁵ Por. I. Kunicki, *Właściwość...*, (uwaga 1 do zmienionego art. 49 § 2 k.p.c.), s. 89.

O niedopuszczalności wniosku o wyłączenie komornika (asesora komorniczego) w świetle art. 53¹ § 1 k.p.c., a tym samym o zastosowaniu szczególnej sankcji przewidzianej w art. 53¹ § 2 k.p.c., decyduje sąd właściwy do rozpoznania tego wniosku⁶ (sąd rejonowy, w którego okręgu znajduje się siedziba kancelarii komornika – por. art. 763² § 1 k.p.c.), nie zaś komornik, do którego wpłynął wniosek, choćby niedopuszczalność była ewidentna. Komornik zawsze przekazuje wniosek o wyłączenie siebie albo zatrudnianego asesora do sądu właściwego do rozpoznania wniosku.

3. Istota dodanego przepisu. Mocą punktu 3 dodanego do art. 53¹ § 1 k.p.c. rozszerzono katalog okoliczności uzasadniających zastosowanie szczególnej sankcji proceduralnej w wypadku niedopuszczalności wniosku o wyłączenie sędziego (komornika). Wniosek o wyłączenie sędziego może być niedopuszczalny jeszcze z innych przyczyn (np. zgłoszenie przez osobę nieuprawnioną), ale wówczas zastosowanie ma ogólna sankcja w postaci odrzucenia wniosku.

4. Wejście w życie i zastosowanie. Dodany przepis ma zastosowanie od chwili wejścia w życie, tj. od dnia 1 lipca 2023 r. (art. 31 *in principio* ustawy z dnia 9 marca 2023 r.), także w postępowaniach wszczętych przed tym dniem (art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.). Należy przy tym uznać, że chodzi o wszczęcie postępowania rozpoznawczego albo egzekucyjnego w sprawie, nie zaś postępowania incydentalnego w przedmiocie wyłączenia sędziego (komornika).

5. Ogólna ocena zmiany. Punkt 3 dodany do art. 53¹ § 1 k.p.c. jest zbędny. Wyłączenie, ze swej istoty, może bowiem dotyczyć tylko osoby wchodzącej w skład organu postępowania⁷. Wyłączyć można jedynie

⁶ Por. także niżej uwaga 6.

⁷ Por. I. Kunicki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Góry-Błaszczykowskiej, Warszawa 2020, t. 1A, s. 198; *idem*, *Właściwość...*, (uwaga 5 do zmienionego art. 49 § 2 k.p.c.), s. 91; postanowienie SN z dnia 19 czerwca 2019 r., I NSPO 2/19, Lex nr 2692251; uchwała SN(7) z dnia 26 lipca 2019 r., I NOZP 1/19, OSNKN 2020/1/1; postanowienie SN z dnia 3 marca 2021 r., I NO 148/20, Lex nr 3147789; postanowienie SN z dnia 19 stycznia 2022 r., I NO 79/21, Lex nr 3304496; postanowienie SN z dnia 20 kwietnia 2022 r., NKRS 12/22, Lex nr 3430917.

W wypadku komornika (asesora komorniczego) wyłączeniu podlega komornik (asesor) prowadzący dane postępowanie (na ogół egzekucyjne), a zatem będący

określoną osobę od rozpoznania (załatwienia) danej sprawy. Nie można zaś wyłączyć, a tym samym żądać wyłączenia, od rozpoznania danej sprawy sędziego (komornika), który nie jest zaangażowany w rozpoznawanie sprawy. Nie można zatem żądać wyłączenia wszystkich sędziów danego wydziału, sądu albo wszystkich sędziów w Polsce (odpowiednio wszystkich komorników danego rewiru bądź wszystkich komorników w Polsce). Wyłączony ma być bowiem sędzia od orzekania, a zatem ze składu organu orzekającego (por. treść art. 50 § 3 k.p.c.)⁸, nie zaś od potencjalnej możliwości wejścia w skład takiego organu. Ponadto sędzia (komornik), którego dotyczy wniosek o wyłączenie, powinien być oznaczony w tym wniosku z imienia i nazwiska oraz powinny być przytoczone zindywidualizowane okoliczności uzasadniające wyłączenie danej osoby⁹.

Komentowany przepis nie zmienia zatem stanu prawnego w kwestii dopuszczalności złożenia wniosku o wyłączenie sędziego niewchodzącego w skład organu mającego rozpoznać sprawę. Przepis ten zawiera jedynie informację¹⁰, że wniosek o wyłączenie sędziego niebędącego członkiem składu orzekającego jest niedopuszczalny. Informacje takie powinny jednak znajdować się w komentarzach do ustaw, nie zaś w ustawach¹¹.

6. Szczególna sankcja proceduralna. Komentowany przepis art. 53¹ § 1 pkt 3 k.p.c. może mieć znaczenie „jedynie” w zakresie zastosowania szczególnej sankcji proceduralnej w razie złożenia wniosku o wyłączenie sędziego niebędącego członkiem składu orzekającego, w postaci „pozostawienia wniosku w aktach sprawy bez żadnych dalszych czynności” (art. 53¹ § 2 k.p.c.). W razie bowiem nieistnienia tego przepisu

organem tego postępowania (por. I. Kunicki, *Wyłączenie komornika sądowego. Komentarz do art. 763² k.p.c. dodanego ustawą z 22 marca 2018 r.*, PPE 2019, nr 8, s. 52–53).

⁸ Por. I. Kunicki [w:] *Kodeks...*, s. 198.

⁹ I. Kunicki, *Wyłączenie...*, s. 53; *idem* [w:] *Kodeks...*, s. 198; postanowienie SN z dnia 19 czerwca 2019 r., I NSPO 2/19, Lex nr 2692251; postanowienie SN z dnia 20 kwietnia 2022 r., I NKRS 12/22, Lex nr 3430917.

¹⁰ Por. jednak uwagę następną.

¹¹ Por. I. Kunicki, *Właściwość...*, (uwaga 4 Wprowadzenia), s. 75.

wniosek o wyłączenie sędziego (komornika) niewchodzącego w skład organu postępowania¹² podlegałby odrzuceniu jako niedopuszczalny¹³.

7. Organ stosujący powyższą sankcję. Przekracza ramy i tematykę niniejszego opracowania kwestia, jaki organ postępowania i w jakiej postaci podejmuje decyzje co do zastosowania tej szczególnej sankcji, bowiem w treści art. 53¹ § 2 k.p.c. użyte jest bezosobowe sformułowanie „wniosek pozostawia się w aktach sprawy...”. Ze sformułowania tego nie da się zatem odczytać, czy kompetentny do dokonania tej czynności jest przewodniczący, czy sąd. Ponadto treść art. 53¹ § 2 k.p.c. sugeruje, że organ postępowania nie wydaje w tej kwestii postanowienia¹⁴.

Należy jednak uznać, że ocena dopuszczalności wniosku w świetle art. 53¹ k.p.c. należy do sądu, jako organu właściwego do jego rozpoznania¹⁵. W takim wypadku o pozostawieniu wniosku bez żadnych dalszych czynności również musi decydować sąd, gdyż jest to prostą konsekwencją uznania wniosku za niedopuszczalny. Nie można zaś zaaprobować stanowiska, że oceny dopuszczalności wniosku dokonuje sąd, a czynność

¹² Problematyka wyłączenia osoby ze składu organu jest łatwiej dostrzegalna, gdy chodzi o wyłączenie sędziego ze składu sądu, w szczególności ze składu kolegiального. W tym wypadku w ustawie posłużono się bowiem różnymi terminami: „sędzia” jako osoba sprawująca określoną funkcję i „sąd” jako organ postępowania – wyłączeniu podlega sędzia ze składu sądu. W wypadku komornika w ustawie używany jest jeden termin – „komornik” – w obydwu znaczeniach. Jednak również w wypadku komornika należy rozróżniać komornika jako osobę sprawującą pewną funkcję oraz komornika jako organ postępowania cywilnego.

Odnosnie do pojęcia „komornik” zagadnienie to nie zostało opracowane przez naukę. Natomiast co do znaczeń pojęcia „sąd” – zob. więcej: W. Broniewicz, *Sąd rodzinny a sąd opiekuńczy*, PS 1993, nr 2, s. 38 i n.; W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020, s. 153–155.

¹³ I. Kunicki, *Wyłączenie...*, s. 52; *idem* [w:] *Kodeks...*, s. 198. Tak było w ogólności, na tle art. 53¹ k.p.c., przed dniem 7 listopada 2019 r., a zatem przed dniem wejścia w życie zmiany tego artykułu z mocy art. 1 pkt 21 ustawy z dnia 7 lipca 2019 r.

¹⁴ Tak też K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, A. Zielińskiego, Legalis 2022, art. 53¹, nb 2; E. Stefańska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1–47716*, pod red. M. Manowskiej, Lex 2022, art. 53¹, teza 9; A. Łazarska, T. Szanciło [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1–45816*, pod red. T. Szanciły, Legalis 2023, art. 53¹, nb 5.

Odmienne stanowisko wynika z uwag J. Jagieły [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–205*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2019, s. 400.

¹⁵ Por. także wyżej uwaga 2. Tak też, jak się wydaje, J. Jagieła, *op. cit.*, s. 400. Odmienne zaś A. Łazarska, T. Szanciło, *op. cit.*, art. 53¹, nb 5.

pozostawienia wniosku w aktach sprawy podejmuje przewodniczący¹⁶. W szczególności bowiem, gdyby decyzję w jednej kwestii podejmowały dwa różne organy, mogłoby dojść do rozbieżności stanowisk, a ponadto gdyby o pozostawieniu wniosku w aktach sprawy decydował przewodniczący i ostateczne (decydujące) znaczenie miałaby jego ocena, mogłoby z kolei dojść do sytuacji patowej, tj. sąd uznałby wniosek za niedopuszczalny, a przewodniczący odmawiałby pozostawienia go w aktach sprawy i kwestia wywołana wnioskiem pozostawałaby niezałatwiona.

Jednakże sąd podejmuje czynności decyzyjne przez wydanie orzeczenia¹⁷. Pozostawienie wniosku w aktach sprawy jest czynnością decyzyjną organu postępowania, a zatem decyzja ta musi być uwidoczniiona przez wydanie orzeczenia (postanowienia). Nie ma zaś żadnych podstaw, aby przyjąć, że sąd podejmuje tę czynność jedynie w myślach, a uwidacznia ją przez dokonanie czynności faktycznej – zawiadomienia wnioskodawcy (a przy tym tylko raz – w wypadku złożenia pierwszego niedopuszczalnego wniosku) albo niedokonywanie *de facto* żadnych czynności¹⁸.

4) w art. 68 dodaje się § 3 w brzmieniu:

„§ 3. Jeżeli czynności procesowe za stronę podejmuje organ państwowej lub samorządowej jednostki organizacyjnej, przedłożenie aktu powołania lub innego aktu równorzędnego potwierdzającego

¹⁶ E. Stefańska, *op. cit.*, art. 53¹, teza 9. J. Derlatka przyjmuje, że zastosowanie tej sankcji powinno następować w drodze niezaskarżalnego, niedoręczanego stronom zarządzenia sędziego sprawozdawcy (J. Derlatka [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian*, t. 1, pod red. T. Zembrzuskiego, Warszawa 2020, s. 216), co nie ma podstawy w jakimkolwiek przepisie prawa. Natomiast część autorów przyjmuje, że sankcje pozostawienia wniosku w aktach sprawy stosuje przewodniczący, ale tenże organ jest uprawniony do oceny niedopuszczalności wniosku (K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *op. cit.*, art. 53¹, nb 2; A. Łazarska, T. Szanciło *op. cit.*, art. 53¹, nb 5). R. Reiwer, również przyjmuje pozostawienie wniosku w aktach sprawy mocą zarządzenia przewodniczącego, ale nie wskazuje organu kompetentnego do oceny niedopuszczalności wniosku (R. Reiwer [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. P. Ryłskiego, Legalis 2022, art. 53¹, nb 3).

¹⁷ Por. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *op. cit.*, s. 297.

¹⁸ Por. także wątpliwości w tej kwestii J. Gudowskiego [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze*, pod red. T. Erecińskiego, Lex 2022, art. 53¹, teza 6, który jednak przyjmuje, że omawiana tu czynność należy do kompetencji przewodniczącego.

powierzenie określonej osobie pełnienia funkcji tego organu nie jest wymagane, o ile stwierdzenie tego faktu jest możliwe na podstawie informacji powszechnie dostępnych, w szczególności udostępnionych w Biuletynie Informacji Publicznej. W takim przypadku w pierwszym piśmie procesowym tej strony wskazuje się źródło informacji, z których wynika umocowanie określonej osoby do działania w imieniu organu”.

1. Istota i znaczenie art. 68 k.p.c. W artykule tym została uregulowana problematyka „wykazania umocowania”, a ściślej wykazania przez osobę powołującą się na to, że jest przedstawicielem ustawowym uczestnika postępowania, wchodzi w skład organu takiego uczestnika albo jest osobą powołaną do reprezentowania uczestnika postępowania nieposiadającego organu (np. spółki jawnej¹⁹), prawdziwości tych twierdzeń.

W § 1 tego artykułu uregulowano jako zasadę powinność wykazania umocowania, a w obowiązującym dotychczas § 2 i w dodanym § 3 – wyjątki od tej zasady.

2. Zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym. Przepisy art. 68 k.p.c. mają zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym zarówno przez sąd, jak i przez komornika sądowego. Nie ma istotnej różnicy w zastosowaniu tego artykułu w postępowaniu rozpoznawczym i w postępowaniu egzekucyjnym. W konsekwencji w postępowaniu egzekucyjnym, na zasadach ogólnych, „umocowanie” przez podmioty wymienione w art. 68 § 1 k.p.c. powinno być wykazane dokumentem przy pierwszej czynności procesowej.

Umocowanie, o którym mowa, powinno być wykazane odrębnie w postępowaniu rozpoznawczym i w postępowaniu egzekucyjnym. W tym wypadku nie ma bowiem przepisu szczególnego, podobnego do art. 91 pkt 2 k.p.c., który „rozciąga” zastosowanie pełnomocnictwa procesowego udzielonego w postępowaniu rozpoznawczym na postępowanie

¹⁹ Por. R. Flejszar [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. IA, pod red. A. Góry-Błaszczykowskiej, Warszawa 2020, s. 262.

egzekucyjne. Przy czym udzielenie pełnomocnictwa procesowego w postępowaniu rozpoznawczym także powinno być wykazane na użytek postępowania egzekucyjnego, mimo że „rozciągnięcie” następuje *ex lege*.

3. Istota dodanego § 3. Przepisy tego paragrafu wyłączają przewidzianą w art. 68 § 1 k.p.c. powinność „wykazania umocowania” przez podmioty wymienione w § 3. Również ten paragraf ma zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym. Zatem w postępowaniu egzekucyjnym organ tego postępowania (sąd, komornik) nie może żądać przedłożenia aktu powołania lub innego aktu równorzędnego potwierdzającego powierzenie określonej osobie pełnienia funkcji organu państwowej lub samorządowej jednostki organizacyjnej, o ile stwierdzenie tego faktu jest możliwe na podstawie informacji powszechnie dostępnych, w szczególności udostępnionych w Biuletynie Informacji Publicznej.

Przyjęte rozwiązanie upraszcza i przyspiesza postępowanie, obniża jego koszty oraz ułatwia podmiotom wymienionym w komentowanym § 3 wzięcie udziału w postępowaniu. Ponadto, oprócz tego zasadniczego celu, ustawodawca wymusza w ten sposób aktualizowanie danych, np. w Biuletynie Informacji Publicznej.

4. Źródło informacji. „Informacja dostępna powszechnie” to informacja dostępna dla każdego zainteresowanego. Źródło powinno mieć charakter oficjalny dla danego podmiotu. Nie chodzi tu zaś o informacje medialne (np. artykuły prasowe lub internetowe).

W komentowanym § 3 wprost wskazano, że źródłem tym może być Biuletyn Informacji Publicznej. Do tego należy dodać przykładowo także dziennik urzędowy danego ministerstwa albo województwa.

W komentowanym przepisie nie ma wymogu, że mają to być źródła dostępne drogą elektroniczną (odmiennie w art. 68 § 2 k.p.c.). W konsekwencji sąd (komornik) powinien także zwracać się na piśmie do określonego źródła o udostępnienie informacji w drodze pisemnej, choć długotrwałość tych działań może przekreślić cel komentowanego przepisu.

5. Wskazanie źródła informacji. Określony w art. 68 § 3 k.p.c. podmiot podejmujący czynność procesową za stronę albo w charakterze strony

powinien w pierwszym piśmie procesowym powołać się na źródło, z którego wynika jego umocowanie. Pierwszą czynnością procesową w procesie cywilnym będzie na ogół wniesienie pozwu albo odpowiedzi na pozew. W postępowaniu egzekucyjnym zaś wniesienie wniosku egzekucyjnego przez wierzyciela. Po stronie dłużnika nie da się zaś ogólnie określić pierwszej czynności procesowej, gdyż mogą być to rozmaite czynności, np. wniesienie skargi na czynność komornika.

Jeżeli podmiot nie wykaże swego „umocowania” dokumentem ani nie wskaże źródła informacji o swoim umocowaniu, powinien zostać wezwany na zasadach ogólnych do wykazania „umocowania” pod rygorem zwrotu wniesionego pisma (art. 130 § 1 k.p.c.). Jeśli zaś chodzi o podmiot, który udzielił pełnomocnictwa zawodowemu pełnomocnikowi i w rezultacie pierwsze pismo procesowe wniósł zawodowy pełnomocnik, powinien nastąpić zwrot pisma bez wezwania do usunięcia omawianego braku (art. 130^{1a} § 1 k.p.c.).

6. Państwowa jednostka organizacyjna. Pojęcie to obejmuje jednostkę organizacyjną Skarbu Państwa, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie (por. art. 67 § 2 zd. 1 k.p.c.), a zatem tzw. *statio fisci*. Chodzi więc o jednostkę organizacyjną, która nie posiada osobowości prawnej (zdolności prawnej). Organ takiej jednostki, o którym mowa w komentowanym § 3, to np. prezes sądu okręgowego, dyrektor zakładu karnego.

Natomiast państwowe osoby prawne występują w procesie samodzielnie w charakterze strony. Komentowany przepis nie dotyczy tych osób prawnych.

7. Samorządowa jednostka organizacyjna. Wzmianka o podejmowaniu za stronę czynności procesowych przez organ samorządowej jednostki organizacyjnej jest niezupełnie zrozumiała. W komentowanym paragrafie jednostki te potraktowano bowiem tak samo jak państwowe jednostki organizacyjne, tymczasem ich sytuacja jest różna. Jednakowe ich traktowanie jest niczym nieuzasadnione, w szczególności bowiem Skarb Państwa jest tworem abstrakcyjnym, nie ma siedziby ani organów, odmiennie niż np. gmina²⁰.

²⁰ Por. K. Bandarzewski [w:] *Ustawa o samorządzie gminnym. Komentarz*, pod red. P. Chmielnickiego, Warszawa 2022, s. 882.

Samorządowa jednostka organizacyjna również może mieć osobowość prawną (np. gminna osoba prawna, przedsiębiorstwo gminne – art. 43 u.s.g.²¹, powiatowa osoba prawna – art. 46 u.s.pow.²², wojewódzka osoba prawna – art. 47 u.s.w.²³) i wówczas działa w charakterze strony postępowania cywilnego. Czynności procesowe podejmowane są przez organ takiej jednostki na takich samych zasadach jak każdej innej osoby prawnej. W szczególności zaś organ takiej jednostki działa jako strona, nie zaś „za stronę”²⁴.

Jeżeli zaś jednostka samorządowa nie ma osobowości prawnej (np. gminny zakład budżetowy), to w procesie (w postępowaniu egzekucyjnym) w charakterze strony działa jednostka samorządu terytorialnego, np. gmina (art. 2 ust. 2 u.s.g.), powiat (art. 2 ust. 2 u.s.pow.), województwo (art. 6 ust. 2 u.s.w.). Tylko bowiem gmina, powiat, województwo posiada zdolność sądową, nie zaś tego rodzaju jednostka²⁵. Za gminę czynności procesowe podejmuje wójt, burmistrz albo prezydent miasta (por. art. 31 u.s.g.), za powiat – starosta (art. 34 ust. 1 u.s.pow.), a za województwo – marszałek województwa (art. 43 ust. 1 u.s.w.). Nie ma tu bowiem przepisu podobnego do art. 67 § 2 zd. 1 k.p.c., który samodzielnie reguluje działanie przez *statio fisci* za Skarb Państwa.

Zgodnie z art. 47 ust. 1 u.s.g. kierownicy jednostek organizacyjnych gminy nieposiadających osobowości prawnej działają jednoosobowo na podstawie pełnomocnictwa udzielonego przez wójta²⁶. Pełnomocnictwo

²¹ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 40); dalej: u.s.g.

²² Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1526); dalej: u.s.pow.

²³ Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2094); dalej: u.s.w.

²⁴ Por. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *op. cit.*, s. 202.

²⁵ Por. postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 9 kwietnia 1993 r., I ACz 200/88, OSA 1993/11/76; wyrok SA w Lublinie z dnia 25 czerwca 1997 r., I ACa 87/97, Lex nr 31464; wyrok SA w Poznaniu z dnia 6 marca 2001 r., I ACa 1147/00, Pr. Gosp. 2002, nr 6, s. 56, Lex nr 53625; J. Dominowska [w:] Ustawa o samorządzie gminnym. Komentarz z odniesieniami do ustaw o samorządzie powiatowym i samorządzie województwa, pod red. R. Hausera, Legalis 2011, art. 47, nb 5; K. Bandarzewski [w:] *Ustawa o samorządzie gminnym...*, s. 881.

²⁶ Podobnie, zgodnie z art. 56 ust 1 u.s.w., kierownicy wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej działają jednoosobowo

to może być nie tylko pełnomocnictwem materialnoprawnym, lecz także procesowym²⁷. Kierownik gminnej jednostki organizacyjnej, któremu udzielono takiego pełnomocnictwa, jest pełnomocnikiem na zasadach ogólnych i art. 68 k.p.c. nie ma do niego zastosowania. Wykazanie udzielonego pełnomocnictwa w procesie zostało uregulowane w art. 89 k.p.c.

8. Sprawy z zakresu prawa pracy. Jednostka organizacyjna Skarbu Państwa albo samorządu terytorialnego może być stroną procesu w sprawach z zakresu prawa pracy. W tym postępowaniu posiada bowiem zdolność sądową (art. 460 § 1 k.p.c.)²⁸. Wydaje się więc, że komentowany art. 68 § 3 k.p.c. w zakresie jednostek samorządu terytorialnego może mieć zastosowanie tylko w tym postępowaniu. Kierownika gminnej, powiatowej, wojewódzkiej jednostki organizacyjnej należy bowiem potraktować jako organ jednostki posiadającej zdolność sądową.

9. Wejście w życie i zastosowanie. Dodany art. 68 § 3 k.p.c. wszedł w życie z dniem 1 lipca 2023 r. i ma zastosowanie także w postępowaniach toczących się w tym dniu. Oznacza to, że poczynając od dnia 1 lipca 2023 r. nie można wzywać podmiotów wymienionych w art. 68 § 3 k.p.c. do wykazania swego umocowania. Jeżeli zaś dokonane wcześniej wezwanie przewodniczącego (komornika) nie zostało wykonane, to nie

na podstawie pełnomocnictwa udzielonego przez zarząd województwa. Wydaje się, że pełnomocnictwo to ma podobny charakter i zakres do wskazanego wyżej pełnomocnictwa z art. 47 u.s.g. (por. P. Chmielnicki, K. Bandarzewski, D. Dąbek, P. Dobosz, W. Kisiel, M. Kotulski, P.W. Kryczko, S. Płazek, I. Skrzydło-Niżnik, *Ustawa o samorządzie województwa. Komentarz*, pod red. P. Chmielnickiego, Lex 2005, teza 2 do art. 56 u.s.w.; A. Szewc, *Ustawa o samorządzie województwa. Komentarz*, Kraków 2008, s. 437, 438; J. Jagoda [w:] *Ustawa o samorządzie województwa. Komentarz*, pod red. B. Dolnickiego, Warszawa 2012, s. 508–509).

Zgodnie zaś z art. 48 ust. 2 u.s.pow. zarząd może upoważnić pracowników starostwa, kierowników powiatowych służb, inspekcji i straży oraz jednostek organizacyjnych powiatu do składania oświadczeń woli związanych z prowadzeniem bieżącej działalności powiatu (por. także K. Bandarzewski [w:] *Ustawa o samorządzie powiatowym. Komentarz*, pod red. P. Chmielnickiego, Lex 2005, teza 9 do art. 48 u.s.pow.).

²⁷ Por. postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 9 kwietnia 1993 r., I ACz 200/88, OSA 1993/11/76; wyrok SA w Katowicach z dnia 8 lutego 1994 r., I ACr 881/93, OSA 1994/11–12/64; wyrok SA w Lublinie z dnia 25 czerwca 1997 r., I ACa 87/97, Lex nr 31464; J. Dominowska, *op. cit.*, art. 47, nb 5; J. Jagoda [w:] *Ustawa o samorządzie gminnym. Komentarz*, pod red. B. Dolnickiego, Warszawa 2021, s. 781; K. Bandarzewski, [w:] *Ustawa o samorządzie gminnym...*, s. 879.

²⁸ Por. także K. Bandarzewski, [w:] *Ustawa o samorządzie gminnym...*, s. 882.

wywołuje ono skutków prawnych, a zatem w szczególności nie można zwrócić pisma pochodzącego od podmiotu wymienionego w art. 68 § 3 k.p.c., jeżeli spełnione są warunki określone w tym przepisie.

5) w art. 87 § 3 otrzymuje brzmienie:

„§ 3. W sprawach o ustalenie i zaprzeczenie pochodzenia dziecka i o roszczenia alimentacyjne pełnomocnikiem może być również przedstawiciel właściwego w sprawach z zakresu pomocy społecznej organu jednostki samorządu terytorialnego oraz organizacji pozarządowej, mającej na celu udzielanie pomocy rodzinie”.

1. Istota art. 87 § 3 k.p.c. W przepisie tym uregulowano w sposób szczególny problematykę pełnomocnictwa w procesie w sprawach o ustalenie albo zaprzeczenie pochodzenia dziecka i o roszczenia alimentacyjne. Przepis ten rozszerza krąg podmiotów, które mogą być pełnomocnikiem w tych sprawach (pełnomocnikiem w procesie, a zatem nie tylko pełnomocnikiem procesowym, lecz także do niektórych tylko czynności procesowych). Na zasadach ogólnych bowiem pełnomocnikiem w sprawach o ustalenie albo zaprzeczenie pochodzenia dziecka i o roszczenia alimentacyjne mogą być niektóre podmioty wymienione w art. 87 § 1 k.p.c., a zatem adwokat lub radca prawny, współuczestnik sporu, jak również małżonek, rodzeństwo, zstępni lub wstępni strony oraz osoby pozostające ze stroną w stosunku przysposobienia²⁹.

2. Istota zmiany. Modyfikacja treści art. 87 § 3 k.p.c. polega na zamianie słów „organizacji społecznej” na słowa „organizacji pozarządowej”. W konsekwencji zmiana ta polega na dostosowaniu terminologii tego przepisu do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 16 kwietnia 2011 r.

²⁹ Na marginesie zasadniczych uwag należy zaznaczyć, że art. 87 § 1 k.p.c. jest wadliwie skonstruowany, gdyż zawiera wyliczenie podmiotów mogących być pełnomocnikiem, bez określonej myśli przewodniej, tj. bez związku między tymi podmiotami (np. tylko zawodowych pełnomocników, tylko członków rodziny). W konsekwencji w powyższej uwadze nie dało się zastosować prostego odesłania do tekstu tego przepisu, lecz trzeba było wyliczyć *expressis verbis* niektóre podmioty w nim wymienione.

o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw³⁰, mocą której, co do zasady, zamieniono te słowa w innych przepisach Kodeksu postępowania cywilnego. Obecnie, po zmianie art. 87 § 3 k.p.c., pełnomocnikiem w postępowaniu w sprawach wymienionych w tym przepisie może być przedstawiciel organizacji pozarządowej mającej na celu pomoc rodzinie.

3. Organizacja pozarządowa. Analizowana zmiana rozszerza zakres zastosowania art. 87 § 3 k.p.c., gdyż pojęcie „organizacja pozarządowa” ma szerszy zakres znaczeniowy niż pojęcie „organizacja społeczna”, w szczególności każda organizacja społeczna jest organizacją pozarządową³¹.

Definicja ustawowa organizacji pozarządowej została zawarta w art. 3 ust. 2 u.d.p.p.w.³², zgodnie z którym organizacjami pozarządowymi są:

- 1) niebędące jednostkami sektora finansów publicznych w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych lub przedsiębiorstwami, instytucjami badawczymi, bankami i spółkami prawa handlowego będącymi państwowymi lub samorządowymi osobami prawnymi oraz
- 2) niedziałające w celu osiągnięcia zysku – osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, w tym fundacje i stowarzyszenia, z zastrzeżeniem ust. 4.

Przywołany wyżej art. 3 ust. 4 u.d.p.p.w. wyłącza zaś z kręgu organizacji pozarządowych: partie polityczne, europejskie partie polityczne, związki zawodowe i organizacje pracodawców, samorządy zawodowe, fundacje utworzone przez partie polityczne oraz europejskie fundacje polityczne.

³⁰ Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381.

³¹ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 4332 VI kadencji Sejmu, s. 19 [online:] [https://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/46931DF8C9071DE8C12578B1003FF809/\\$file/4332.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/46931DF8C9071DE8C12578B1003FF809/$file/4332.pdf) (dostęp: 10.06.2023); A. Piotrowska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–205*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2019, s. 433.

³² Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 571); dalej: u.d.p.p.w.

4. Cel działania organizacji pozarządowej. Pełnomocnikiem w sprawach wymienionych w art. 87 § 3 k.p.c. może być tylko organizacja pozarządowa, której cel działania obejmuje „pomoc rodzinie”. Cel ten powinien być określony w statucie tej organizacji. Składając pełnomocnictwo w danym postępowaniu, organizacja pozarządowa powinna złożyć wyciąg z tego statutu. W szczególności nie ma tu zastosowania omówiony wyżej art. 68 k.p.c.

5. Zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym. Przepis art. 87 § 3 k.p.c. ma zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym (prowadzonym zarówno przez sąd, jak i przez komornika) przede wszystkim w sprawach o roszczenia alimentacyjne³³. W pewnym zakresie zaś także w sprawach o ustalenie i zaprzeczenie pochodzenia dziecka. Sprawy te są bowiem wprawdzie sprawami o ukształtowanie stosunku prawnego, a zatem orzeczenia co do istoty sprawy wydane w nich nie podlegają w zasadzie wykonaniu w drodze egzekucji sądowej. Jednakże wykonaniu w drodze egzekucji mogą podlegać rozstrzygnięcia o kosztach postępowania (grzywnach) wydane w tych sprawach, zaś pełnomocnictwo udzielone w takiej sprawie w postępowaniu rozpoznawczym obejmuje *ex lege* wszelkie czynności zmierzające do wyegzekwowania świadczenia (art. 91 pkt 2 k.p.c.). Wskazany przepis art. 91 pkt 2 k.p.c. dotyczy bowiem każdego orzeczenia wydanego w postępowaniu rozpoznawczym, nie tylko zaś orzeczenia co do istoty sprawy.

6. Zastosowanie. Zmieniony art. 87 § 3 k.p.c. ma zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym niezależnie od tego, czy pełnomocnictwo zostało udzielone tylko na użytek tego postępowania, czy też zostało udzielone w postępowaniu rozpoznawczym i z mocy art. 91 pkt 2 k.p.c. obejmuje wszelkie czynności dotyczące wyegzekwowania świadczenia.

³³ Należy uznać, że spójnik „i” użyty przed słowami „o roszczenia alimentacyjne” jest niewłaściwy. Sugeruje on bowiem, że art. 87 § 3 k.p.c. ma zastosowanie, gdy roszczenia alimentacyjne są dochodzone łącznie z dochodzeniem ustalenia albo zaprzeczenia pochodzenia dziecka. Należy jednak uznać, że komentowany paragraf ma zastosowanie także wówczas, gdy w danym postępowaniu dochodzone są tylko roszczenia alimentacyjne. Wydaje się, że omawiana nowelizacja art. 87 § 3 k.p.c. stanowiła dobrą okazję do zmiany pierwszego spójnika na „albo”, a drugiego – na „lub”.

7. Wejście w życie i zastosowanie. Zmieniony art. 87 § 3 k.p.c. wszedł w życie z dniem 1 lipca 2023 r. i ma zastosowanie także w postępowaniach toczących się w tym dniu (art. 31 i 19 ust. 1 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.).

dr hab. Ireneusz Kunicki, prof. UŁ, Katedra Postępowania Cywilnego II WPiA Uniwersytetu Łódzkiego; ORCID: 0000-0001-9824-7789

Literatura przedmiotu

- Bandarzewski K. [w:] *Ustawa o samorządzie powiatowym. Komentarz*, pod red. P. Chmielnickiego, Lex 2005.
- Bandarzewski K. [w:] *Ustawa o samorządzie gminnym. Komentarz*, pod red. P. Chmielnickiego, Warszawa 2022.
- Broniewicz W., *Sąd rodzinny a sąd opiekuńczy*, PS 1993, nr 2.
- Broniewicz W., Marciniak A., Kunicki I., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020.
- Chmielnicki P., Bandarzewski K., Dąbek D., Dobosz D., Kisiel W., Kotulski M., Kryczko P.W., Płazek S., Skrzydło-Niżnik I., *Ustawa o samorządzie województwa. Komentarz*, pod red. P. Chmielnickiego, Lex 2005.
- Derlatka J. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian*, t. 1, pod red. T. Zembruńskiego, Warszawa 2020.
- Dominowska J. [w:] *Ustawa o samorządzie gminnym. Komentarz z odniesieniami do ustaw o samorządzie powiatowym i samorządzie województwa*, pod red. R. Hausera, Legalis 2011.
- Flaga-Gieruszyńska K., Zieliński A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, A. Zielińskiego, Legalis 2022.
- Flejszar R. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1A, pod red. A. Góry-Błaszczkowskiej, Warszawa 2020.
- Gudowski J. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze*, pod red. T. Erecińskiego, Lex 2022.
- Jagięła J. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–205*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2019.
- Jagoda J. [w:] *Ustawa o samorządzie województwa. Komentarz*, pod red. B. Dolnickiego, Warszawa 2012.
- Jagoda J. [w:] *Ustawa o samorządzie gminnym. Komentarz*, pod red. B. Dolnickiego, Warszawa 2021.
- Kunicki I., *Wyłączenie komornika sądowego. Komentarz do art. 7632 k.p.c. dodanego ustawą z 22 marca 2018 r.*, PPE 2019, nr 8.
- Kunicki I. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1A, pod red. A. Góry-Błaszczkowskiej, Warszawa 2020.
- Kunicki I., *Właściwość rzeczowa sądu i wyłączenie sędziego. Wprowadzenie oraz komentarz do art. 17 i 49 k.p.c. zmodyfikowanych ustawą z dnia 9 marca 2023 r.*, PPE 2023, nr 6.

- Łazarska A., Szanciło T. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1–458¹⁶*, pod red. T. Szanciły, Legalis 2023.
- Piotrowska A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–205*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2019.
- Reiwer R. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. P. Ryłskiego, Legalis 2022.
- Stefańska E. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1–477¹⁶*, pod red. M. Manowskiej, Lex 2022.
- Szewc A., *Ustawa o samorządzie województwa. Komentarz*, Kraków 2008.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 ze zm.).
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 40).
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1526).
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2094).
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 571).
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r. Nr 233, poz. 1381).
- Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 ze zm.).
- Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 614).
- Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 4332 VI kadencji Sejmu [online:] [https://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/o/46931DF8C9071DE8C12578B1003FF809/\\$file/4332.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/o/46931DF8C9071DE8C12578B1003FF809/$file/4332.pdf) (dostęp: 10.06.2023).

Orzecznictwo

- Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 9 kwietnia 1993 r., I ACz 200/88, OSA 1993/11/76.
- Wyrok SA w Katowicach z dnia 8 lutego 1994 r., I ACr 881/93, OSA 1994/11–12/64.
- Wyrok SA w Lublinie z dnia 25 czerwca 1997 r., I ACa 87/97, Lex nr 31464.
- Wyrok SA w Poznaniu z dnia 6 marca 2001 r., I ACa 1147/00, Pr. Gosp. 2002, nr 6, s. 56, Lex nr 53625.
- Postanowienie SN z dnia 19 czerwca 2019 r., I NSPO 2/19, Lex nr 2692251.
- Uchwała SN(7) z dnia 26 lipca 2019 r., I NOZP 1/19, OSNKN 2020/1/1.
- Postanowienie SN z dnia 3 marca 2021 r., I NO 148/20, Lex nr 3147789.
- Postanowienie SN z dnia 19 stycznia 2022 r., I NO 79/21, Lex nr 3304496.
- Postanowienie SN z dnia 20 kwietnia 2022 r., NKRS 12/22, Lex nr 3430917.

Już w sklepie Currenda!
www.sklep.currenda.pl

Prawna ochrona rolnictwa w egzekucji świadczeń pieniężnych

Martyna Komarowska-Horosz

CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

**STRESZCZENIE Głos w dyskusji dotyczącej zagadnienia,
czy śmierć dłużnika stanowi wypadek oczywiście
niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego**

W ostatnim czasie zarysowała się rozbieżność stanowisk dotycząca wysokości należnej komornikowi sądowemu opłaty w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego z powodu śmierci dłużnika, która nastąpiła przed złożeniem wniosku o wszczęcie egzekucji (pierwotny brak zdolności sądowej). Według Sądu Najwyższego sytuację taką należy kwalifikować jako oczywiście bezcelowość postępowania egzekucyjnego w rozumieniu art. 30 ustawy o kosztach komorniczych. W literaturze przedmiotu prawa postępowania cywilnego wyrażono krytyczną ocenę takiego podejścia. Niniejsze opracowanie stanowi próbę oceny prezentowanych stanowisk.

Słowa kluczowe: *oczywiście bezcelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego, śmierć dłużnika, pierwotny brak zdolności sądowej dłużnika*

**SUMMARY A Voice in the Discussion Concerning an
Issue Whether the Debtor's Death is an Example of an
Obviously Aimless Initiation of Enforcement Procedures**

Recently there have appeared diverging views about an amount of the court bailiff's fee if enforcement procedures are discontinued due to the debtor's death before the submission of an application for initiating enforcement procedures (original lack of judicial capacity). In the opinion of the Supreme Court, this should be qualified as an obviously aimless initiation of enforcement procedures within the meaning of Art. 30 of the Bailiff Fees Act. The literature on civil procedural law is critical about such an approach. This paper is an attempt to assess the views.

Keywords: *obviously aimless initiation of enforcement procedures, the debtor's death, original lack of the debtor's judicial capacity*

Głos w dyskusji dotyczącej zagadnienia, czy śmierć dłużnika stanowi wypadek oczywiście niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego

1. Zgodnie z art. 30 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych¹ w razie oczywiście niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego lub wskazania we wniosku o wszczęcie egzekucji osoby niebędącej dłużnikiem komornik wydaje postanowienie o pobraniu od wierzyciela opłaty stosunkowej w wysokości 10% egzekwowanego świadczenia. W takim przypadku komornik nie ściąga ani nie pobiera opłaty od dłużnika, a opłatę ściągniętą lub pobraną zwraca dłużnikowi. Przepisów art. 29 ust. 1–3 nie stosuje się.

Na tle brzmienia powołanego przepisu powstały wątpliwości, które zaowocowały skierowaniem pytania prawnego do Sądu Najwyższego: „Czy w razie złożenia przez wierzyciela wniosku egzekucyjnego po

¹ Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 210); dalej: ustawa.

śmierci dłużnika zachodzi podstawa do pobrania od wierzyciela opłaty egzekucyjnej, o której mowa w art. 30 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych²”.

W uchwale z dnia 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22³, Sąd Najwyższy przyjął, że złożenie przez wierzyciela wniosku egzekucyjnego przeciwko zmarłemu dłużnikowi stanowi oczywiście niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego w rozumieniu art. 30 ustawy o kosztach komorniczych. U podstaw tej tezy legło fundamentalne założenie, że „o niecelowości postępowania egzekucyjnego można mówić nie tylko w wypadku, w którym postępowanie egzekucyjne jest dopuszczalne”. Przeciwnie „postępowanie niedopuszczalne – nie tylko może podlegać ocenie pod kątem jego celowości, ale wręcz powinno zostać uznane z założenia za niecelowe, skoro nigdy nie może prowadzić do realizacji celu postępowania egzekucyjnego”. Z kolei – jak wskazał Sąd Najwyższy – „«oczywista niecelowość» to kwalifikowany przypadek niecelowości, który ma miejsce wówczas, gdy dla każdego prawnika, bez potrzeby dokładnej analizy sprawy pod względem faktycznym i prawnym, nie budzi wątpliwości, że nie zachodziła potrzeba wszczęcia postępowania egzekucyjnego. Tego rodzaju oczywista niecelowość widoczna jest na pierwszy rzut oka, bez głębszej analizy”. Wykładnia językowa pojęcia „oczywista niecelowość» nie pozwala w sposób przesądzający rozstrzygnąć, czy ustawodawca miał w tym przypadku na uwadze obiektywnie zachodzące przesłanki niecelowości postępowania egzekucyjnego istniejące w chwili złożenia wniosku egzekucyjnego, czy też uwzględniał elementy subiektywnego nastawienia wierzyciela, który, korzystając z uprawnienia procesowego, w istocie nadużywa go”.

Opozycyjne stanowisko wobec tezy przyjętej przez Sąd Najwyższy zajęli P. Blus i P. Sławicki⁴, których zdaniem brakuje podstaw do

² Tj. Dz.U. z 2019 r., poz. 2363 z późn. zm.

³ Uchwała z dnia 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22, OSNC 2022/9/86.

⁴ P. Blus, P. Sławicki, *Opłata egzekucyjna w przypadku złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji po śmierci dłużnika. Głos do uchwały SN z dnia 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22*, PPE 2023, nr 3, s. 91 i n.

obciążania wierzyciela na podstawie art. 30 ustawy opłatą stosunkową wysokości 10% egzekwowanego świadczenia. W opinii tych autorów – w skrócie – stanowisko Sądu Najwyższego co do obiektywnego podejścia do oceny oczywistej bezcelowości egzekucji jest nieuprawnione, bowiem żaden przepis nie nakłada na wierzyciela obowiązku weryfikowania faktu, czy dłużnik żyje.

2. Rozważania, które z zarysowanych stanowisk jest bardziej przekonujące, należy rozpocząć od przedstawienia kilku kwestii. Po pierwsze, w ustawie o kosztach komorniczych *expressis verbis* nie wykluczono możliwości pobrania od wierzyciela opłaty w razie złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji po śmierci dłużnika (brak zdolności sądowej o charakterze pierwotnym). Po drugie, w razie stwierdzenia „oczywiście niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego” pobranie od wierzyciela opłaty w wysokości 10% egzekwowanego świadczenia ma charakter obligatoryjny, a nie dyskrejonalny. Po trzecie, przepis art. 30 ustawy musi być wykładany w ścisłym związku z treścią art. 29 ust. 4 zd. 1 ustawy. Stosownie bowiem do treści art. 29 ust. 4 zd. 1 ustawy w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego z innych przyczyn niż wskazane w ust. 1 komornik pobiera od wierzyciela opłatę w wysokości 150 złotych, z wyjątkiem przypadków, o których mowa w art. 30 ustawy. Przepis art. 29 ust. 1 ustawy odnosi się do umorzenia postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela oraz na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. W poprzednim stanie prawnym do pojęcia niecelowości wszczęcia postępowania egzekucyjnego odwoływał się przepis art. 49 ust. 4 zd. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji⁵. Przewidywał on, że w przypadku niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego opłaty, o których mowa w ust. 1 i 2, uiszcza wierzyciel. We wzmiankowanych normach prawnych (tj. art. 49 ust. 1 i 2 u.k.s.e.) mowa była o opłacie w sprawach o egzekucję świadczeń pieniężnych (art. 49 ust. 1 u.k.s.e.) oraz o opłacie w razie umorzenia

⁵ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1309); dalej: u.k.s.e.

postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela oraz na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. (art. 49 ust. 2 u.k.s.e.). Zatem spośród wszystkich przyczyn umorzenia postępowania egzekucyjnego możliwość „przerzucenia” opłaty na wierzyciela istniała jedynie w razie umorzenia tego postępowania wskutek wystąpienia okoliczności **zależnych** od wierzyciela, takich jak złożenie przez niego wniosku o umorzenie egzekucji oraz jego beczynności (art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c.). W aktualnym stanie prawnym brak jest takiego ograniczenia. Przeciwnie – z treści art. 29 ust. 4 zd. 1 ustawy wynika wprost, że ustawodawca dopuszcza istnienie zdarzeń skutkujących umorzeniem postępowania egzekucyjnego, innych niż umorzenie postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela oraz na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c., które jednocześnie mogą być zakwalifikowane jako „oczywiście niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego”. Uwaga ta powoduje, że odwoływanie się do wykładni art. 49 ust. 4 dawnej ustawy i wydanej uchwały Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2010 r., III CZP 93/10⁶, wydaje się być mocno ograniczone, jeśli w ogóle uzasadnione.

3. Nie ulega wątpliwości, że „oczywiście niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego” stanowi kwalifikowane pojęcie ocenne. Przyjęta przez Sąd Najwyższy definicja tego pojęcia nie budzi wątpliwości. Przypomnijmy, że Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 27 stycznia 2022 r. wskazał, iż jest to „kwalifikowany przypadek niecelowości, który ma miejsce wówczas, gdy dla każdego prawnika, bez potrzeby dokładnej analizy sprawy pod względem faktycznym i prawnym, nie budzi wątpliwości, że nie zachodziła potrzeba wszczęcia postępowania egzekucyjnego. Tego rodzaju oczywista niecelowość widoczna jest na pierwszy rzut oka, bez głębszej analizy”.

Na tle wykładni pojęcia oczywistej niecelowości wszczęcia postępowania egzekucyjnego użytego w art. 30 ustawy zarysowała się natomiast różnica stanowisk dotycząca innego aspektu. Mianowicie, czy pojęcie to należy

⁶ Uchwała SN z dnia 17 grudnia 2010 r., III CZP 93/10, OSNC 2011/7–8/80.

wiązać z obiektywnymi, czy też subiektywnymi przesłankami oczywistej niecelowości. Obiektywne przyczyny stwierdzenia oczywistej niecelowości wszczęcia postępowania egzekucyjnego można określić jako niezależne od woli i stanu wiedzy wierzyciela. Podejście subiektywne zakłada zaś badanie, czy wierzyciel bez swojej winy nie powziął wiedzy o zdarzeniu niezależnym, co do zasady, od jego woli, które stanowi przyczynę umorzenia postępowania. Obydwa podejścia przyjmują zatem, że przyczyna umorzenia postępowania egzekucyjnego stanowi zdarzenie zewnętrzne, niezależne od woli wierzyciela. Różnica sprowadza się do badania, czy wierzyciel dołożył należytej staranności w uzyskaniu wiedzy o przyczynie umorzenia postępowania przed złożeniem wniosku o wszczęcie egzekucji. W tym zakresie Sąd Najwyższy opowiedział się za obiektywnym podejściem, powołując się na językową wykładnię przepisu art. 30 ustawy, stwierdzając, że „literalne brzmienie art. 30 u.k.k. nie wskazuje na potrzebę odwołania się przy interpretacji pojęcia oczywistej niecelowości do intencji lub wiedzy wierzyciela; przepis ten akcentuje jedynie brak efektów, brak możliwości doprowadzenia do celu oraz niewątpliwość takiej kwalifikacji”. Trudno w tym zakresie o bardziej przekonujący merytoryczny argument, tym bardziej że – o czym już wspomniano – ustawodawca w aktualnym stanie prawnym odszedł od łączenia pojęcia niecelowości wszczęcia postępowania egzekucyjnego, w aspekcie przyczyn umorzenia tego postępowania, od przyczyn zależnych wyłącznie od wierzyciela.

Skoro w treści przepisu art. 30 ustawy brak jakichkolwiek odwołań do braku winy wierzyciela, czy też niedołożenia przez niego należytej staranności, z punktu widzenia zasad wykładni językowej brak jest podstaw do budowania – z powołaniem się na różne inne względy i przykłady – przesłanki zastosowania przepisu, która nie wynika z treści samej normy prawnej. Takie stanowisko stanowiłoby wyjście poza granice wykładni rozszerzającej.

Brakuje również wystarczających argumentów, aby w aktualnym stanie prawnym, powielać pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy

w uchwale z dnia 17 grudnia 2010 r., iż pojęcie niecelowego postępowania egzekucyjnego może być odnoszone wyłącznie do postępowania, co do zasady, dopuszczalnego. Skoro śmierć dłużnika przesądza o niedopuszczalności postępowania egzekucyjnego, nie może być w tym wypadku mowy o niecelowości. Orzeczenia niektórych sądów rejonowych, zamieszczone w internetowych bazach orzeczeń, opierają się na tym stwierdzeniu⁷. We wspomnianym wyroku Sąd Najwyższy odwołał się do potocznego rozumienia pojęcia „niecelowy”, a zatem niecelowy to taki, który nie prowadzi do celu, nie jest przydatny, nie daje efektów, daremny, zbędny. Jednak samo odwołanie się do potocznego rozumienia tego pojęcia nie doprowadziło do usunięcia wątpliwości interpretacyjnych. Punktem wyjścia w tym zakresie powinno być odniesienie się do tego, co stanowi cel postępowania egzekucyjnego, a mianowicie przymusowego uzyskania od dłużnika świadczenia wierzyciela ustalonego w odpowiednim akcie (tytule wykonawczym albo egzekucyjnym).⁸ Cel ten nie zostanie osiągnięty, niekiedy nawet gdy egzekucja, co do zasady, jest dopuszczalna. Tym bardziej – co wydaje się oczywiste – we wszystkich wypadkach, w których egzekucja jest niedopuszczalna, ponieważ *a limine* wiadomo, że nie doprowadzi ona do wyegzekwowania świadczenia należnego wierzycielowi.

Reasumując, należy zaznaczyć, że z żadnego przepisu ustawy o kosztach komorniczych, a zwłaszcza z art. 29 ust. 4 w zw. z art. 30 tej ustawy, nie da się w aktualnym stanie prawnym wyprowadzić wniosku, iż celowość postępowania egzekucyjnego ustawodawca powiązał wyłącznie z dopuszczalnym postępowaniem egzekucyjnym. Przeciwnie – zmiana stanu prawnego przez wskazanie *expressis verbis*, że inne przyczyny umorzenia postępowania egzekucyjnego niż zależne od wierzyciela mogą stanowić wypadek oczywiście niecelowego postępowania egzekucyjnego, prowadzi wręcz do odmiennego wniosku.

⁷ Postanowienie SR w Sierpcu z dnia 23 września 2019 r., I CO 508/19, Lex nr 2736438.

⁸ A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019, s. 22.

Nie wymaga szerszego dowodzenia, że śmierć osoby fizycznej jest obiektywnym zdarzeniem prawnym, z którym wiąże się wiele skutków prawnych⁹. Na gruncie postępowania egzekucyjnego jednym z nich jest umorzenie tego postępowania na podstawie art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c., w sytuacji gdy śmierć nastąpiła przed złożeniem wniosku o wszczęcie egzekucji. Postępowanie egzekucyjne, a następnie egzekucja są prowadzone w interesie wierzyciela. W postępowaniu tym obowiązuje zasada dyspozycyjności. Wierzyciel decyduje, przeciwko komu i w którym momencie złoży wniosek o wszczęcie egzekucji. Ryzyko prowadzenia postępowania egzekucyjnego w całości obciąża wierzyciela, który nie tylko musi liczyć się z jej bezskutecznością, ale również ze śmiercią dłużnika. Zatem powinien on być zainteresowany monitorowaniem sytuacji dłużnika. Jeśli tego nie czyni, poniesie konsekwencje swojego zachowania. Egzekucja prowadzona jest wszakże nie w interesie komornika sądowego, ani w interesie wymiaru sprawiedliwości, ale wyłącznie w interesie wierzyciela, dążącego do przymusowego zaspokojenia swojego świadczenia. Zasadniczo postępowanie egzekucyjne ma charakter odpłatny. Natomiast kwestię kto poniesie koszty tego postępowania, przesądza, co do zasady, wynik postępowania egzekucyjnego.

W podsumowaniu, dokonując pewnego uogólnienia, przyjąć należy, że w wypadku gdy przyczyną umorzenia postępowania egzekucyjnego jest okoliczność stanowiąca zdarzenia prawne, zaistniałe przed złożeniem wniosku o wszczęcie egzekucji, odzwierciedlone w dokumentach urzędowych, czy też jawnych rejestrach, zachodzą podstawy do zastosowania przepisu art. 30 ustawy. Obok śmierci dłużnika przed złożeniem wniosku o wszczęcie egzekucji jako przykład innych wypadków, które można uznać za oczywiście niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego w rozumieniu art. 30 ustawy, wskazać należy np. złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji wobec upadłego dłużnika, czy też dłużnika, w stosunku do którego otwarto postępowanie sanacyjne.

⁹ Np. otwarcie spadku, ustanie związku małżeńskiego.

dr hab. Monika Michalska-Marciniak, prof. UŁ, Katedra Postępowania Cywilnego II WPiA Uniwersytetu Łódzkiego, ORCID: 0000-0003-2293-471; sędzia Sądu Apelacyjnego w Łodzi

Literatura przedmiotu

Blus P., Sławicki P., *Opłata egzekucyjna w przypadku złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji po śmierci dłużnika. Glosa do uchwały SN z dnia 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22*, PPE 2023, nr 3.
Marciniak A., *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019.

Akty prawne

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1309).
Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 210).

Orzecznictwo

Uchwała SN z dnia 17 grudnia 2010 r., III CZP 93/10, OSNC 2011/7–8/80.
Postanowienie SR w Sierpcu z dnia 23 września 2019 r., I CO 508/19, Lex nr 2736438.

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Prawo spadkowe a egzekucja sądowa

Integracyjne problemy
postępowania
i prawa cywilnego

redakcja naukowa
Andrzej Marciniak

OŚRODEK NAUKOWO-SZKOLENIOWY
PRZY KRAJOWEJ RADZIE KOMÓRNICZEJ

 CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Zadłużenie i niewypłacalność dłużnika

Retrospekcja, stan obecny,
przyszłość

redakcja naukowa

Kinga Flaga-Gieruszyńska

Izabella Gil

Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Anna Hrycaj

CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

PRZ
EKUCYJNEGO
PRZEGLĄD
PRAWA
GZEKUCYJNEGO
PR
EGZE
PR

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

CURRENDA SP. Z O.O.

al. Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

tel.: +48 664 962 310

e-mail: ppe@currenda.pl

www.sklep.currenda.pl, www.czytelnia.currenda.pl

EGZFK